

Politikai
röpiratok.

58.

58

457

JELSZAVUNK.

II-İK KIADÁS.

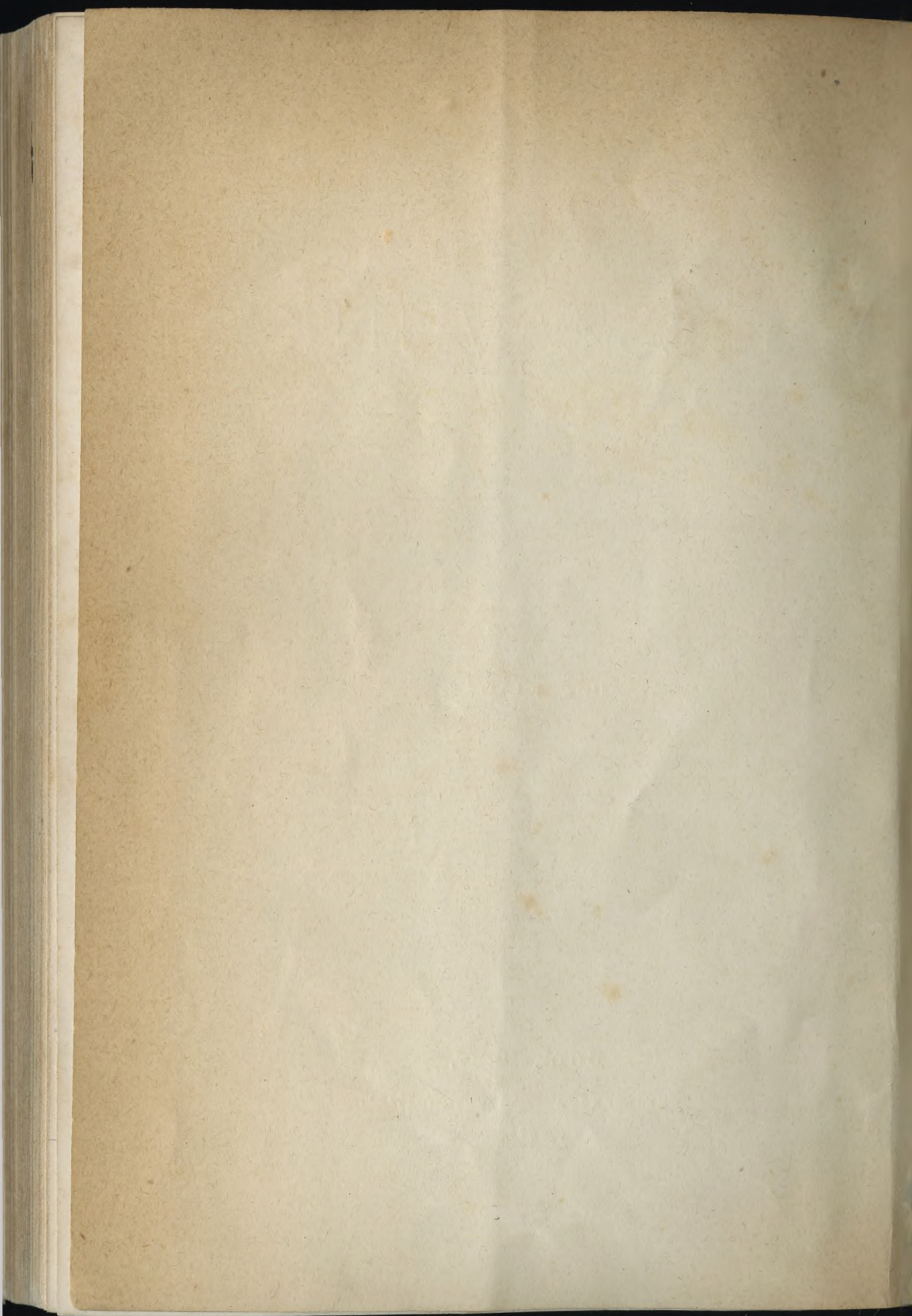
9.

BUDA-PEST.

RUDNYÁNSZKY A. KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

1873.

616752.00864905

J ELSZAVUNK.

II-ik KIADÁS.

DE BALLAGI GÉZA.

NYELVÉRTÉKELÉS

Az érzés, mely hazai ügyeink menetének szemlélénél el fog, az: mit a német „unerquicklich“ kifejezéssel jelöl meg. Mint midőn a szomjas vándor tepedt vizet iszik, mely nem üdít, — szomjat nem olt. Codificálunk, koordinálunk, ide s tova rakosgatjuk kényelmetlennek vélt szállásunkon bútorainkat, egy vagy más darabot át is alakítunk, be is szerzünk egy-egy oly bútort, melyen a szomszéd otthon kényelmesen találja magát; de azért valahányszor „otthon“-unkban úgy egészen magánosan körültekintünk, rosszul érezzük magunkat.

Ekkor azután hol ezen, hol azon bútorban, hol az ezt készítő iparosban, hol lakásunk ily vagy oly szerkezetében keressük kedvetlenségünk okát. Egész az idegességig felizgatott hangulatunk mindig más-más hűnbakot keres. — Végre ebbe is belefáradván, miután egész környezetünk iránt méltatlankodtunk, kedélyünk összelohad; azon rügó, mely a magasabb tevékenység, s az ebből kifolyó nemzeti haladás első föltétele, elernyed; asztalunkon heverhetnek a paragrafusmalasztok, — alkotásainkért senki sem lelkesül.

Pedig kedvetlenségünk, — ingerültségünk oka nem a szállás szerkezetében, nem a bútor alakjában, vagy elhelyezésében, hanem helyzetünkben fekszik, melyet nyíltan bevallani nem vagyunk magunk iránt eléggé őszinték; — vagy ha hallgatag felismerjük is, nincs bennünk elég erély, belőle kibontakozni.

Ez csak a helyzetnek megfelelő combinált munka, az erők tömörítése, s egymásra ható összeműködtetése által lenne elérhető, de nálunk azon ösztönnek nyoma sincs, mely a porost oly nagygyá tette; mely tevékenységének minden nyilatkozványánál oly szembezőköleg a felszínen lebeg: — a szervezkedés ösztöne. Azok, mintha egy érzéssel többjük lenne, mint más halandóknak, mindenhez ezen érzéssel, a szervezkedés érzékével nyúlnak, azok semmit sem biznak a providentiára, semmit sem a „mundus se expediet“ chablonjára, hanem logice dolgozva mindent szerveznek; azok előtt semmi sem nagy, semmi sem kicsiny; ők mindenre találnak lelkesedett embereket, kikből kereteket képeznek, és ezen keretek által szervezik a részleteket. Ha a cadre jó, s oly ügyesen van szerkesztve, hogy soha se mondja fel a szolgálatot, az ügymenet termékenyítő összevágásának sem lehet manquiroznia.

Nálunk ezáltalánul forgácsolódik el sok szent ihlet; — credménytelen marad sok — terv nélkül működő nemes törekvés. Mintha a homok inná el, nincs látszata; — nem termékenyít.

Nincs vezéreszménk. Nincs meg a kalauzoló fonál.

Ehez nálunk a földolog hiányzik, — a kezdeményezési erély.

A sors mindenféle anyagot juttatott kezeink közé, de nem tudunk vele mit csinálni. Az a nullitás, — az a tájékozhatási szegénység, melynek mi oly lamentábilis képét tárjuk fel, valahányszor ezen anyag erjedésének zaja, valamely jelentékenyebb időkérdés alakjában jut elénk, nem sokára oda devalválják majd e nemzet értékét, hogy azt komolyabb számításainak factorai közé senki sem fogja regisztrálni.

Ha történelmünkön végig nézünk, az nem egyéb, mint az omissiók ezer éves láncolata.

Őseink, kik e világrész alakulásának drámáiban első rangú hősként szerepeltek, s mint katonák a küzdterről gyakran koszorúzva, de mindég dicsőséggel léptek le: mint politikusok nem voltak oly szerencsések, hogy ezer éven át fel tudták volna ismerni az idejét és módját, hogy mikor kellessék az ország határát a feketetengerig leszoritani úgy, hogy az, éjszakkeleten a Dniesterig, s keleten Várna-Silistriáig terjedjen; miszerint a már most Orosz Bender, és török Dobruđa birtoka által legalább a Duna az övéké vált volna. Valamint hogy mikép kellessék e határt, mely akkoriban csaknem res nullius volt, az egyház, iskola, és hadsereg útján magyarrá tenni? midőn hajdanában a hűbéri rendszer alatt a legnagyobb könnyűséggel lehetett volna ezen területeket a magyar elem által absorbeáltatni.

Határaink kérdése most már befejezetten áll. Azok „netovább“-ját az újabbkori hatalomalakulások, ethno-

grafiai és nemzetiségi fejlődések szabták meg. A mi feladatunk, most már határaink védelme, nem pedig a terjeszkedés, mert minket minden terjeszkedés csak gyöngítene, a helyett hogy erősítsen. Mi azonban mindamellett hogy ránk ily nyomorult határok öröksége szállott, nem lévén egyéb érintkezésünk a tengerrel mint Fiume, s itt ennyi ellenséges elem közt beékelve kell tengenünk; noha itt kell azon várat megalkotnunk, mely daczoljon még az időkkel is: azt sem tesszük, amit még lehet, ami fenmaradásunk alapfeltétele, ami minden működésünk rügója, s ha tervszerűleg dolgoztunk, haladásunk biztosítéka: — mi még nemzetiségileg sem szervezkedünk.

Pedig a nemzetek még sokkal távolabb állanak az általános közműveltség s fejlettség ama fokától, melyen az ember az emberben csak társat lát, — hogy az egyénre nézve még mindég vonzóbbak ne lennének, a hozzá hasonló eredetű, kinézésű, s nyelvű rokonalakoknak mintegy önmagában is felismert sajátosságai; mint ama merészebb röptű távolabbi humanitárius czélok, melyek magaslatára a concretabb fogalmakhoz ragaszkodó közönséges emberiség általán véve még fölemelkedni nem képes; és kérdés, vajjon valaha fog-e?

Innen van, hogy a nemzetek — még a nemzeti-séghez minden áron ragaszkodnak, s azt, ami elemeik közé idegenként vegyül, az egyház és véderő, — a tudomány és művészet, — az ipar és kereskedelem, — a termelő és fogyasztó potenciák minden iránybani összeműködtetése, — végre a közigazgatás és igaz-

ság-kiszolgáltatás által; egy szóval minden rendelkezésükre álló eszközzel, minden törekvéssel — hasonló elemmé átsajátítani igyekeznek.

Nekünk magyaroknak nem jutott az a szerencse, hogy mi az átsajátító nemzeti életerő oly eleven lüktetéseinek örvendhetnénk, mint más nemzetek. A minket környező elemekből hozzánk századokon át csak az simult, ami épen akart, — nálunk csak az vált magyarrá, a kinek önként tetszett. De hogy ezt kiható, mindent átkaroló intézkedéseinknek köszönhetnénk, azzal nem dicsekedhetünk. Amin más nemzetek már diadalmasan áthatoltak, mi annak még csak kezdeményezéseivel nem is küzdünk, hanem csak — vesződünk. Még a mi nemzeti fejlődésünk, nemzeti alkotásaink terén a mérges dudvák egész légiója burjánzik; — a nemzet testén a paraziták egész élősvilága rágódik, melyeknek neve „az idegen nemzeti-ségi kérdés.“

És történik ez a nélkül, hogy a baj orvoslását komolyan vagy csak meg is kíséreltük volna. Komor arczezal, de összetett kezekkel nézzük, hogy mint halad el fölöttünk az idő, — és mint vész lábunk alól a tér.

Fel-fel riadunk, ha egyes vészjós károgások éreztetik velünk, hogy közel az orvadarak, melyek a nemzet testét szabdalni gyülekeznek; de ha némileg el-el vonul a vész, ismét a régi marasmus, — a régi lethargia!

Pedig az, ami nemzeti consolidációnk menetét zsibbasztja, — ami nemzeti életerőnk felpezsdülését

jeges kérge alatt tartja, — ami otthonunkat kietlemmé teszi, lakályosságától megfosztja; egy szóval ami e nemzetet elégtelenné, boldogtalanná teszi: az onnan ered, hogy noha ezer éve taposssuk e földet, arra fajunk jellegét ráítani képesek mai napig sem valánk; onnan ered, hogy a nemzet naponkinti alkotásai-ban nem lát egyebet, mint oly közönséges tényeket, melyeken az általános elmosódottság bádgyadt színe ömlik el, a helyett, hogy azokat az egészséges nemzeti irány zománcza élénkitené; — nem lát mást, mint a cosmopolitismus szirtjei közötti kétes lavirozást a nélkül, hogy csak jeleit is látná, miszerint van hozzá akarat és erély, hogy a nemzet azon irányba vezettessék, melyen valahára biztosított nemzetiségének kikötőjébe juthasson el.

Hogyan? hát csak mi rajtunk, és csak is mi rajtunk magyarokon nyugodjék az az átok, hogy mi bajainkon segíteni ne tudnánk?

Hát úgy legyünk mi, mint azon mély álomba merült, kit lidérczek nyomása kínoz, de minden kínjai daczára felocsúlni nem képes?

Hát eme lidérczek orgiája legyen az, mi a magyar legjogosultabb, legszentebb aspirációit gúnyolhatja, s rajtunk kaczagva kifog?

Hát ezen állapotunk legyen azon hinár, melyből ki ne gázolhassunk, miszerint valahára odáig juthasson el e faj, hogy magát e hazában egységes nemzetté mondhassa; mi nélkül nem vagyunk egyéb, mint egy, egy jogar alá összeteretelt csőcselék?

Honnan van az a zsibbadtság, hogy eme kér-

désnek, mely társadalmi viszonyainkat lázas ingerültségben tartja, s életünk fáján rágódik, — megoldását senki kezébe nem veszi? hogy ennek elintézéséhez senki sem adja ki a vezényszót? hogy azzal végezni mindenki átall?

Onnan: — hogy a vezényszóra illetékesek egyrésze felületességből kicsinyli e kérdést, s azzal törődni sem tartja érdemesnek; másrésze pedig annyira felburjánzottnak, annyira fejeink fölé nőttek látja, hogy azzal már megmérkőzhetni sem hiszi lehetőnek, s bátoratlanul félrevonul; harmadik része ismét, fatalisticus resignációval tűrve a meddig lehet, a kérdésnek még csak megvitatása elől is kitér, s indolensen azt mondja: „Après nous le déluge.“

Ez onnan van, hogy nincs bátorságunk a baj alapfészekét, lényegét, az azt képző körülményeket szemügyre venni.

Igy esik azután meg, hogy mi folyvást csak palliativ eszközökkel kuruzsolunk, a helyett, hogy a baj alapos gyógyítására számunk el magunkat, s férfias határozottsággal azt mondanók: „quod ferrum non sanat, — ignis sanat!“

Igy történik meg, hogy a nemzet a poshadt viznél vesztegel, — melyet az ellenséges elemek konoksága mindinkább elundokít, a helyett hogy jogainak s méltóságának üde forrásához vezetnők.

Igy van, hogy eme tettekreész, s minden széprejóra hajlandó nemzet nyomorultan elzárul s elsavanyodik, a helyett, hogy megmutatnók neki azt a lelkesítő munkát, melynek minden legkisebb részle-

tével saját méltóságának piedestalját emelné magasabbra.

Ha bajainknak az a sommája, hogy helyzetünk elviselhetlenné vált, — teremtsünk új, de tiszta helyzetet!

Ha a gyomors és a dudva haladásunk minden lépésén nyomán nyűgként lábunkra fonódik, tegyük ellené!

Ha házi bajunk az úgynevezett idegen nemzetiségi kérdésben culminál, mert lakásunkon szolgálmi jogközösséget követelnek azok, kik magukat minálunk idegeneknek vallják, álljunk eléjük, s lássuk, hogy mi a lényege, mi az alapja, s mi a jogosultsága ezen követelésnek?

Mi a panszlavismus?

Mellőzve az ezen röpirat keretén kívül eső terjedelmesebb fejtegetések hosszadalmaskodását, — a factorok ismertetését, — s a működő eszközök leírását, mondjunk itt csak annyit: hogy a panszlavismus egy tömörítési ezég, melyet egy eszme intéz s vezet; — felhasználva öntudatosokat, és öntudatlanokat a moszkvai fölény mindszélesebb körökben való kiterjesztésére.

A népek egyrésze vallásánál, másrésze nemzetiségénél; — egyrésze politikai elnyomatásánál, másrésze kereskedelmi érdekeinél; — egyrésze határainak szomszédságánál, más része fajrokonságnál fogva, de mind valamennyi egy és ugyanazon érdek gyűpontjából vonatik a panszlavismus hálózatába.

Magát a muszka politikát, az államhatalom kezelésének legfőbb emeltyűiben is ezen érdek intézi. Muszkaország minden katonája, minden államhivatalnoka, minden tudósa, kiket ezéjainak elérése szempontjából nem annyira művel, mint idomít, mind ezen érdek öntudatos, vagy öntudatlan napszamosai.

S ezen érdek ezéjja? — — Ő maga.

Neve? a moszkvai pápaság.

Terjeszkedési vágyainak nem az az indoka, hogy több és több földet nyeljen el; mert hisz földünknek csaknem legnagyobb részét már úgy is bírja; hanem az: hogy még több, még mindég több lélekre tegyen szert, kik a moszkvai pápaság előtt arczra borulva, annak mindenhatóságát dicsőítsék.

Van-e ezen törekvéseknek ránk joga?

Nincs. — Mert az okosnak csak az ostobábbakra van joga.

Muszkaországban, melynek rideg határait a magas éjszokról le a keletig, tehát földgömbünk félkörében semmi polgárisulás sem környezi, — valamint a barbársággyámolta azon népeknél, kik minden benyomásaikat csak pópáiktól véve, ezek tanai folytán a muszka hatalmat, mint valami határtalan, megfoghatlan nagyot képzelni vannak megszokva, az eféle terjeszkedési kísérletek, a siker kilátásával hozhatók színre. De minálunk közép Európában, hol a felvilágosodás nemtője a népeket a szabad haladás közérzületében egyetemlegesen köti össze, s útjainkat ennek malasztjaival hinti be: soha sem fog az emberiség annyira süljedni, hogy a felvilágosodottság

szövétnekét, a középkori sötétség ezen törekvéseiért feláldozza.

Nekünk ezen czélok, ezen törekvések misszionariusaival van dolgunk.

A nélkül, hogy hosszadalmasan dedukálgatnánk, hogy honnan kerültek elő? hogy lettek azzá, a mik? hogy miért vettek fel új elnevezéseket, ha azokat nem szégyenlették, melyek alatt 25—30 évvel ezelőtt ismertük? hogy miért nevezik magukat most románoknak, szerbeknek, midőn ezelőtt máskép hívták, s. a. t. mondjuk ki:

Hogy az e hazában magyarul nem tudók nevében magukat szóvivőkül felvetők dúlakodása, nem egyéb mint tolakodás.

Azon törekvésük, hogy ezen tolakodásnak nemzetiségi czím alatt jogosultságot csempésszenek össze, nem egyéb, mint az, amit a reális alap nélküli üzleteknél szédelgésnek „schwindel“-nek nevezünk.

Az pedig — hogy ama csoportokat, melyek szerint osztályozzák a magyarul nem tudókat — nemzetekké, és azok nyelvét nemzetiséggé szeretnek ránk felerőszakolni, nem egyéb, mint absurdum!

Hogy pedig absurdum, s mily absurdum ez az egész nemzetiségi „schwindel“, egy-két példa fogja legjobban illusztrálni.

Ha az angol nemzetről van szó, az ember rögtön Nagybritanniára gondol s tudja, hogy az az angol nemzet, melynek hazájában London a főváros. De az senkinek sem jutott eszébe képzelni, vagy állítani, hogy a pesti vízvezetéküél, lánczhidnál, vagy

gépészeti vállalatoknál foglalkozó angolok „angol nemzet”, hanem mindenki azt mondja, hogy ezek angolok, kiket Nagybritannia hatalma óv és pártfogol mindaddig, míg őshazájuk kötelékéből annak módja s rendje szerint ki nem lépnek; ha pedig kilépnek, akkor nem angolok többé, hanem illető új hazájuk törvényei alá esnek, s az angol hatalom velök többé nem törődik.

Ha francziákról, törökökről, belgákról van szó, mindég Párisra, Konstantinápolyra, Brüsselle gondolunk, mint ama főhelyekre, melyekben az illető országok államfejei honolnak, kik köré a nép csoportosulva együtt képezik azt, mit józan fogalmak szerint „nemzet”-nek szoktunk elfogadni. Így a szerb nemzetnél Belgrád, a románál Bukareszt, másnál más jut eszünkbe. Ez az egész világon így van. Nem botrányos egy paradox-e tehát az, midőn a nemzetiségi schwindlerok a mi józan eszünkön akarják azon erőszakot elkövetni, miszerint azt higgyük el: hogy két szerb nemzet van: az egyik Szerbiában, egyik köztünk elszórva; két román nemzet van: az egyik Romániában, a másik köztünk szerteszét az országban; hogy az ő phantasmagoriáikban egy nagy Szlávia létezik, de hogy ennek egy vice-nemzete köztünk van, melynek számára a thuróczi maticza igyekszik kiköltetni a zukunfts existenciát!

Szabad ezt a józan észnek eltűrnie? Jutott-e valaha az angolnak, francziának, olasznak, vagy akárkinek másnak eszébe, hogy azt követelje: miszerint a magyar parlament a köztünk akár ideiglenesen

foglalkozó, akár pedig letelepedett angolok, francziák, olaszok számára külön nemzetiségi törvényt alkotson? Nincsenek a külföldön szinte magyarok, még pedig községileg is egyesülve? Mondottuk mi azt valaha, hogy azok „magyar nemzet“? hogy azoknak külön nemzetiségi törvény kell? — Soha! mert azok nem egyebek, mint oláhul, törökül, németül talán nem tudó, magyar eredetű emberek, de kiknek józan eszükről fel kell tennünk, hogy saját jól felfogott érdekükben oláhul, törökül, vagy ahogy ott beszélnek, megtanulnak, ha az illető országokban meghonosulni szándékoznak. Ha pedig nekik az ottani berendezések, bármi oknál fogva, nem conveniálnának, nem marad egyéb hátra, mint egyszerűen haza jőni. Én legalább lelkiösméretem elleni bűnnek tartanám, külföldön levő honosimat arra fanatizálni, hogy ott, a hol csak törökül vagy oroszul értenek, ők azértis magyarul henczegjenek; s ahol csak szerb vagy más a nyelv s a közigazgatás, ők azértis magyarul izgágáskodjanak.

Ez csak nálunk megy. És megy; — uti figura docet; szemünk láttára gyönyörűen csiráznak a testvérgyűlölet és a fajhárcz magvai; noha senki sem ülteti más, mint a halenából és bocskorból kibujt, s az absolutismus kenyerén felélősködött ama homályos sciulusok, ködös féltudákosok, kiket az úrhatnám viszketege oda hajt, hogy a magyarul nem tudásból, vagy tudni nem akarásból tőkét verve, gyalázatosan rászedett hit- vagy más sorsosik hátán, nálunk köny-

nyen kiforceirozható kisebb-nagyobb állásokra kapaszkodhassanak.

Ezen urak rabulismusuk kifogyhatlanságában Schweitzra szeretnek hivatkozni, arra utalván, hogy ott három nemzetiség egymás mellett mily szépen megfér. Meghiszem! De ezen állapot három egyenjogú néptörzs diplomatikailag elismert szövetezése folytán keletkezett. Hol van egyelőre mi velünk szemközt az ő diplomatikai egyenjoguk? Mi ezen beszédekre, a legalább is szintoly szabadelvű Amerika példájára utallhatunk, hol az államhatalom legkevesebbet sem törődik bárkinek is privát nemzetiségi vagy nyelvészeti passióival, hanem egyszerűen csak azt mondja: „Az unio nyelve angol, — a törvénykezés és közigazgatás nyelve angol; — és az államiskolák nyelve angol.“ Ezután pedig azok felett, kik angolul nem tudnak, vállat vonítva, napirendre tér, mert ott az olyan, ki angolul nem tud, pedig milliókra mégy a számuk, — nec multiplicat, nec dividit.

De vitassuk meg e kérdés még két oldalát.

Az első az, hogy mikor kezd az egyének bizonyos összege oly számmal birni, hogy már nemzetiiségi jogokkal, vagy legalább igényekkel léphet fel? Mely codex az, mely szerint kimagyarázható lenne, hogy az egyének összegét ily, vagy oly számnál fogva illeti meg a nemzetiségi elnevezés?

Talán mikor ezrével vannak? Ki tudja? Hátha már 999 embert is megillett e jog? De hátha kevesebb, hátha 100, vagy tiz is tarthat reá igényt? Vagy, hátha azt mondja valaki: „én egyedül egymagam

vagyok, de nemzetiségi jogaim elévülhetlenségénél fogva politikai jogokat követelek azon ősök nevében, kiktől nemzetiséget öröklöttem, kik tehát voltak; és azon utódok nevében, kiket leszármaztatni reménylek, kik tehát lesznek.“

Vagy látha valaki ma valami új nyelvet komponál s azt néhányan, vagy tán sokan elfogadják, ad-e ez nekik nemzetiségi jelleget? tartoznak-e ezek, csak azért, mert a többiekétől eltérő bizonyos nyelven beszélnek, eo ipso valamely nemzetiséghez? Nem! mert ez sem a számtól, sem a nyelvtől; sem az egyéni jogtól nem függ.

Nem a számtól, — nem a nyelvtől; mert nemzet csak az, mely diplomatikailag elismert államterülettel, törvényhozó s végrehajtó hatalommal bír. Ily feltételek közt a nép, nemzet, otthon a maga saját államterületén. Azon jelleg pedig, melyet a nyelv által képvisel, vagyis azon „ezég“, mely alatt magát kifelé s befelé érvényesíti, — a nemzetiség.

Nem a személyes jogtól, mert a társadalmi rendszerben, mely az egyéneknek akár erőszak, akár compromissumok általi csoportosítása útján keletkezett, s az egymásra utasított igények folytonos nivelizozása mellett fejlődik, a társadalom végeztéljai, t. i. a békés közjólét felé, nem létezhetnek elévülhetlen oly jogok, melyek a békés együttlét feltételeit veszélyeztethetik; mert a társas coëxistentia követelményeinek folytonossága, a felmerülő szükségletek szerint szünetnélkül szabályozza az együttmaradhatás föltételeit.

De a számok politikájának másik oldala azon kérdést veti fel: vajlon lehet-e egyáltalában a szám nemzetiségi csoportosításokra nézve iránytadó, vagy döntő befolyásu eszköz, vagy fogalom?

Magyarország bizonyos falujában 999 ember lakik. Ezekből 333 szerbnek, 333 románnak, 333 németnek mondja magát.

Melyik nemzetiséghez tartozik ez a falu?

A számok theoretikusainak logikája szerint egyhez sem. Mert ki merné azt mondani, hogy ez a falu német, vagy román, a nélkül, hogy a legnagyobb mértékben ne méltatlankodnék a másik kettőn? Az pedig mégis csak képtelenség, hogy ezen falunak vagy ne legyen nemzetisége, vagy pedig, hogy három legyen, mint történetesen lehetne négy is, öt is; következésképp annyifélek legyenek a közigazgatási és kormányzási nyelvek, ahány a nemzetiségi praetensio.

Egyszerre azonban jő egy ember, megtelepszik a faluban, és ez román.

Megvan a többség! Megvan a határozott nemzetiségi jelleg; a falu román.

Ki tette románná? az a 333 ős román? nem, mert azokat a velök szemközt állott 333 szerb, s 333 német elidálta. Tehát az az egyetlen egy, mégpedig legkésőbbben érkezett román tette románná, s ami fő, nemcsak a szerbeket és németeket, de magokat a románokat is, kiknek, e faluban legalább, nem volt semmi nemzetiségi jellegük. Tehát ezer ember egy által vált románná.

És meddig kötelesek azok az így nullificált szerbek

és németek románokká maradni, miután a népesedési folyam a születések és halálozások esélyei következtében szüntelen hullámzik? Ha az abszolút személyes jog a mérvadó, ennek rögtön érvényesülnie kell, mihelyt a jog joggá vált.

Minduntalan kutatunk, izgatunk, restaurálunk? Ha pedig csak bizonyos időkben restaurálunk, hol marad addig az abszolút személyes jog? és ha a számok fluctuációja szerint változtatjuk, még pedig toties quoties a nemzetiségi jelleget, s minduntalan ezen darázs-fészkekbe nyúlunk, hol marad a társas coëxistentia?

Szabad állambölcséleti tényeket úgy berendezni, miszerint az azokból elvont következtetések így vezetethessenek ad absurdum?

Mindezen incoherentiákból mi vezet ki?

Az állam eszméje. Az államhatalom fogalma.

Az tény, hogy az ember bárhová lépjen is az ismert világon, okvetlenül valamely állam területén kell magát találnia. Arra, eltekintve az erkölcsi kötelemektől, senki sem köteles, hogy életfogytig ugyanazon államban éljen. De arra minden benszülött, vagy odatelepedett köteles, hogy míg az állam kötelékei között él, annak czéljai előtt meghajoljon.

Oly természeti állapotú állam, melyben mindenki azt tehetné légyen, amit akart, nem létezett soha. Mert a történelemmel kezünkben, csak oly államokról van tudomásunk, melyek akár patriarchális akár patriomonialis szerkezetükben a hatalom egész súlyával gyakorolták a fegyelmet minden egyes fölött, ki az

állami czélok fejlődésének bármi eszközzel útját állni merészkedett.

Az államhatalom ezen joga, kötelelességeiben gyökeredzett: az állam történelmi életét fentartani.

A magyar állam történelmi életének kifejezője a nyelv, mely egyszersmind a politikai hatalom jelvénye is.

Engedhetünk ebből? osztozkodhatunk ebben bármily praetendensekkel a nélkül, hogy ne veszélyeztetnénk az egészet? vállalhatunk mi itt önként szolgalmi kötelezettségeket, hogy ezeket nemzeti címereinkre táblázzák? Bizonyos iskola azt is kész lenne tán mondani, hogy igen; mert megijedvén a határozottság bátorságától, gyávaságában inkább azt fitogtatja, hogy szabadelvű. Pedig a szabadelvűség, e vonalon, legfőlebb azon türelemig terjedhet, hogy az egyének az államhatalommal érintkezéseik kivüli magán philologiai szenvedélyeit ne üldözze. De hogy politikai hatalom után, a miénk árán vágyódó bármily elnevezésű csoportulások öntudatos vagy öntudatlan törekvéseit mi magunk gyámolítgassuk s taréjaikat növesztgessük: ez nem generositás, ez nem szabadelvűség többé, hanem bárgyuság, s élhetlenség!

Ez ugy sem absolváltathatnék egyszerű, vagy egyoldalú habár törvényben kifejezett engedménnyel; hanem ezen kérdésnek egy becikkelyezendő kétoldalú szerződés útján kellene megoldatnia. Mert oly copraetendensekkel van dolgunk, kiknek konoksága nem ismervén semmi méltányossági határt, ezeknek

ily engedménybe való végleges megnyugvásukat, csak is szabatosan formulázott, határozott, s minden kételetyt kizáró beleegyezésükkel kellene szentesíteniök. Mert bármi egyoldalú engedményt ugyis csak octroyálásnak vennének, melynek — szerintünk még oly pazar concessióit, mindig csak a kicsikart minimumnak fognák tekinteni, melyre mint új kiindulási pontra támaszkodva, újra és újra meglehetősen indítaniok az így soha meg nem szűnendő agitációkat.

De eltekintve attól a kérdéstől, hogy oly elemekkel szemközt, melyeknek nem concessio, hanem Dacorománia és Szlávia kell, az engedmények követelése pedig csak galád ürügy, miszerint önmagokat is folyvást montirozva, hiveiket mesterkélten forrongásban tarthassák, — mi nyújt biztosítékot arra nézve, hogy a megkötendhető szerződés végleges lesz? hogy nem fogják-e bármi széles alapon választott meghatalmazottjaikat pressio, corruptio, kényszerhelyzet örve alatt désavouirozni? vagy a legelső alkalommal a szerződés revisióját követelni? van egy megfigyelendő körülmény, s ez az: hogy az államhatalom egyes tényezői köthetnek ugyan bizonyos esetek beálltával egyesekkel is az államban szerződéseket arra nézve, hogy az állam céljai bizonyos eszközök útján mikép éressenek el? de az állam, mint olyan, történelmi jellegű fenmaradásának hipotesise felett egyesekkel az államban szerződéseket nem köthet; legyenek bár ezen egyesek sokan vagy kevesen.

Oly elemekkel szemközt, melyek negatívója egész államiságunk jogosultságáig fel merénykedik; melyek

abban lelik kedvtelésüket, hogy felettünk már halotti beszédjeiket is megírták; melyek egymásra rágalommal, torzításokkal, gyalázásokkal licitálnak, midőn rólunk van szó, melyek a legnagyobb éldelettel hirdetik „Orbi et Urbi“ ha egyes magyaron oly valami esik meg, amit mi ezrével regisztrálhatnánk, ha szennyekkel vesződni nem áttallanánk; — melyek úgy tépik fogaikkal államunkat ki balra ki jobbra, mint az ebek a kidobott paczalt: nincs, — nem merülhet fel oly opportunitási eset, vagy nézet, mely minket arra készteszen, hogy Bessenyei százados évfordulójának korszakában holmi idéetlen engedékenységekkel nemzeti s állami életünk gyökerének fejlesztésére ereszszünk.

Megtettünk mi mindent, mi becsületes szomszédtól és baráttól kitelt. Mi földet, oltalmat adtunk nekik, midőn hontalanok lettek; megosztottuk velük hajlékunkat, kenyérünket, sónkat. Nem mint nemzetek jöttek ők ide, hanem részint mint hontalan menekvők, részint mint egyes telepítvényes családok. Nem bántjuk mi, nem követelünk mi tőlük semmit, mint azt, hogy e nemzet békéjét tiszteljék, s ennek becsületes törekvéseik által adják meg kellő garanciáit az által, hogy a fejedelem s a közhaza nyelvét iskoláikban a maguké mellé befogadják. Ha egynémelyikük azt allegálja, hogy ők e földnek régiebb lakói mint mi, azt válaszoljuk, hogy e földnek már ő előttük is voltak még régiebb lakói; de hogy míg ők államiságukat elejtették, mi itt államot alkotunk, melyben velök minden fényt, rangot, dicsősé-

get, minden polgári jogot megosztottunk; amint is többen közülök a törvényhozásnak is tagjai. Ezen jogot pedig nem mint a nagy Szlavia, vagy Daco-romania virtuális alattvalói gyakorolják, hanem mint a magyar állam actuális polgárai.

Miután tehát engedékenységnek e vonalon nincs helye, külön nemzetiségi törvényre sincs szükség.

A magyar állam arra nem szorult, hogy európa-szerte elismert nemzetisége külön törvénybe czikkelyeztessék, mert hisz ez minden kétségen kívül áll.

Azoknak pedig, kik teljességgel nem akarnak az állam nemzetiségéhez tartozni, azt mondjuk „le is út, — föl is út.“

A népből senki sem fog mozdulni. De még azok az „omnia mea mecum porto“-féle népboldogítók sem igen fognak elsietni, mert igen jól tudják, hogy oly könnyen, mint e hazában, sehol sem élnek meg. Tehát hosszasabban s alkalmasint mindaddig lesz hozzájok szerencsénk, míg nekik a hatóság szerencsés utat nem kíván. Hogy pedig ennek is megadassék a módja, ha majd a büntető törvénykönyvet codificáljuk nem feledjük el meghatározni, hogy mely esetekben kell majd kifelé fordítani a programm rúdját azok számára, kik bőrükben meg nem férnek, bár kik és mik lennének is; ha százával csomagolja is majd bőröndjét a fészkelődő perepúty! Addig pedig, valahányszor szükség lesz rá, mindannyiszor megnyomjuk az *i* felett a pontot, hogy t. i. a magyar állam közigazgatási, törvényhozási, és minden ügykezelési nyelve a magyar, mely min-

den néven nevezendő iskolában és növelében köteles tantárgy, mert annak, ha az állampolgárai az állam nyelvét megtanulták, még soha kárát nem vallották.

Hogy pedig ez ne csak írott malaszt maradjon, hanem a tanár urak is lelkökre vegyék, és a „Maticzák, meg az Omladinák“ protectorai is tudhassák magukat mihez tartani, kimondjuk: hogy e hazában az olyan a ki magyarul nem tud, még pásztor sem lehet. Ha pedig a törvény elé kerül, hozzon magával tolmácsot, a kiben megbizik.

Az egész nemzetiségi eszmezavarnak azonban, nagyrészt mi magunk is vagyunk okai; hogy t. i. gentleman nemzetünk az 1848-ki eseményekre fátyolt borítva, annak egy része előkelőségének érzetében restellvén azokkal a problematicus értékű, s kétes jelentőségű agitatorokkal minden zsibaj végett minduntalan izetlenkedni, s folyvást csak az ő józan eszökre hivatkozva, az általános művelődés és az ezzel járó kijózanodás jótékonyágától várta a nemzetiségi hóbortok elpárologását, s folyvást csak odábozta a dolgot. Másrésze pedig folyvást csak meglapult, midőn ők felemelkedtek; mindig csak deferált, midőn ők követeltek; mindig csak abban reponálta a liberalismust, hogy mi azonnal az üllő szerepére kárhoztattuk magunkat, valahányszor azoknak kedvük jött felettünk kényük kedvük szerint a kalapács szerepét gyakorolni. Csoda-e tehát, ha nőttön-

nőtt szemtelenségük, s az elámitottak tömege görgetegként nagyobbodott.“

A másik hibát ott követtük el: hogy idejekorán nem válogattuk meg kifejezéseinket, hanem gondolkozási non chance-unksban (mint a németnyelv oly találóan kifejezi) egészen „gedankenlos“ utánnuk mondogattuk, s mintegy honossá tettük ezen elnevezéseket: „idegen nemzetiségűek“ „román, szerb, tót nemzetiségűek“ stb.

Ezt ezentul kerülni kell. Midőn olyanokról van szó, kik a magyar állam polgárai, de magyarul nem tudnak, ne verjük nekik mi magunk a fejökbe, hogy ők valami idegen nemzetbeliek; hanem jelezzük őket úgy, amint őket megilleti, t. i. mondjuk: tót, szerb, román ajkúaknak. Nevezzük a népet tót, szerb, román ajkú testvéreinknek ezentul is; mert csakugyan testvéreink, honfitársaink, szeretett földieink és polgártársaink ők, mindamelllett, hogy akad közöttük elég oly egyéniség, kik őket herostratesi ambícióból, — ifjúkori henczegésből, — mellőztetési boszúból, vagy — fájdalom! még szennyesebb indokból félrevezetni törekszik.

Különböztessük meg a nép tiszta, romlatlan keblét, mely testvérileg tűr és szenved velünk, ha baj ér, s osztozik örömeinkben, ha dicsőség sugározza be rónáinkat s hegyeink ormait — a pöffeszkedő úrhatnámtól, — mely a nép kicsalt bizalmát vásárra vinni kész akár ide akár oda, amint éppen szennyes érdekei hozzák magukkal.

Tiszteljük — amint soha nem is gúnyoltuk —

a nép családi ős tradícióit; mert hisz magunkról tudjuk, hogy mi az, ha a honfikebel áhitattal emelkedhetik föl az ősök szent honáig. Különböztessük meg a nép őszinte emanációit, a magát túlbecsülő pökhendi heczegéstől, mely a bitorlók szemtelenségével űz játékot a nép áhitatából.

Tegyük azt, hogy a nép, mely a mi népünk, nem pedig azoké, kik magukat vezetőül felhazudják, minket szeressen; keressük fel, éljünk közte, tegyük magunkévá minden érdekeit, fejlesszük értelmiségét, adjunk neki az ő saját géniusza szerinti ipart s kereskedelmet. Szerezzük meg neki nemzetgazdászati tapintattal a jólét utáni vágyainak saját modora szerinti kielégíttetését.

De a mi fő, legyen bátorságunk, előtte leálczázni ámitóit. És legyen lelkünk őt kiábrándítani ama balhiedelemből, mintha azon aspirációk, melyek valósulásának reményével hitegeti, s melyek nevében bolonddá tartja a condottierek serege, e hazában valaha megtestesüléshez juthatnának.

Kálmán király azon sötétséget, mely nemzetének hitvilágára borult, ezen néhány szóval oszlatta szét: *De strygis, quae non sunt, questio non fiat,* s vége lett a boszorkányoknak.

Ne mondjuk hát, hogy vannak e hazában idegen nemzetiségek; — és nem lesznek.

Senki se mondja, hogy ez strucz politika, s azért mégis csak lesznek nemzetiségek, ha mindjárt a homokba rejtjük is fejeinket. Mert én nem a homokba bújás, hanem a nyílt fellépés, a bátorság politikáját

ajánlom, mely el meri maga előtt lépdeltetni a körülményeket úgy, ahogy vannak, velök szembe száll és ha kell — — mérkőzik!

Mert a magyar államban, a magyaron kívül más politikai nemzetiségnek lennie nem szabad!

Nem szabad pedig azért sem, mert azzal, hogy végre valahára megadjuk magunknak a békét, Európa békéjének tartozunk, melynek mi vagyunk nagyrészt letéteményesei.

Hogy mikép foglaltuk el az új megalakulásunkhoz szükséges tért? azt senki sem fogja kérdezni. Felsőszázad mulva bizonyosan nem; mert az időszakonkinti publicum versenyeit lapjaira nem szokta felírni a történelem.

De ha tért veszünk, mit sem fog használni mentegetődzésünk; mert akkor nem vár ránk más, mint gúnyos, csúfos, megvetett halál, — a hitványok halála, melyhez az erősebbek vállat vonítanak; a nyomorultak pedig tapsolni fognak!

Ezek előrebocsájtása után lássuk feladatunkat. Feladatunk, melynek megoldása munkára hívja fel az egész nemzetet, két részből áll:

Először: hogy nemzetiségünket — egyáltalában — oly elemekkel gazdagítsuk, melyeket az, az ország méltóságának esorbulásával eddig nagyrészt úgy is nélkülözött. Ez úgy lesz elérhető, ha miveltebb magyar ifjainkat a diplomatiához, consulatusokhoz, a hadsereghez, s a tengerészethez alkalmazzuk.

E célra az illető birodalmi közös ministereknél eredményezendő lenne, hogy minden osztrák-magyar követséghez, — és legalább minden fő consulátushoz egy, vagy ha lehetne két magyar ifju alkalmaztatnék, kik egy követségtől a másikhoz évről évre váltakozván, ha mind nem maradnának is a követségi vagy consulátusi pályán, s idővel itthon óhajtanák inkább elfoglalni társadalmi helyeiket, kint — és pedig mérvadó helyen szerzett emelkedettebb világnézetük gyarapodásával, a hazának részint mint országgyűlési képviselők, részint mint a ministeriumok hivatalnokai, vagy végre miut egyszerű, de mindenesetre a társadalom élén maradandó magányzók, kitűnő szolgálatokat tehetnének. Ha ez máskép nem menne, mint hogy az országnak magának kellene átvállalni ama fiatal egyének alkalmaztatásának költségeit, épenséggel nem lenne sok, ha 10 2000—3000 forinttal díjazott ily állomás rendszeresítették; a bécsi orientalis akademiában pedig a magyar consulár élévek számára szinte 10 hely 1000—1000 ftjával alapíttatnék; és ezekre az egyetemek kiválóbb oly magyar tanulói, alkalmaztatnának, kik már itthon is bizonyos nyelvbeli előképzettséget szereztek.

Rendkívüli lenne az innen eredő ama haszon is, ha külföldön alkalmazásban levő ifjaink, miveltebb modoru s izlésü levelezéseikkel, elevenebb, elfogulatlanabb észleleteik közlésével, a hazai lapokat élénkítenék. De különben sem lenne inproductiv ezen belterjes nemzetgazdasági elvekből kiinduló beruházás, mert az a nemzetnek a tudomány, ipar, művé-

szet és kereskedelem terén, anyagilag is bőven visszakertülne.

Ami a magyar faj részéről tökéletesen parlagon van hagyva, vagy csak igen-igen nehezen foglal köztünk tért: az a tengerészet. — Ezt mi egészen a dalmáciai, friauli és istriai lakosság fiatalságának hagyjuk oda, pedig a tengereken az osztrák-magyar hajók dupla lobogó alatt szelvén a habokat, illő s kellő lenne, miszerint a tengerészeti tisztí személyzetnek legalább fele magyar legyen; nemcsak avégből, hogy ez által egy valódi magyar Lloydnak vessük meg alapjait, s a külfölddel maholnap egy igazi magyar kereskedelem hajói érintkezzenek, hanem azért is, mert a tengerészet is alkalmat nyújt, hogy abból a magyar névre új fény háromoljék.

A feladat másik, s tulajdonképen fontosabb része az, hogy a magyar nemzetiség az összes hazai társadalom minden rétegeit átszője. Ez pedig úgy fog eredményeztetni, ha a magyar nemzetiséget az egyház, hadi szolgálat, nép-, ipar- és kereskedelmi tanodák, növeldek, egyletek, képezdek útján, valamint a magánbuzdítás minden neme által fejleszteni iparkodunk.

Hogy az ezen feladat körüli működés mentül biztosabban óhajtott eredményhez vezessen, a munkát szervezni kell. E végből azon számtalan teendőkre nézve, melyek a nemzetiség fejlesztésének s megszilárdításának munkakörét képezendik, mindenek előtt a belügyminisztériumnak egy külön osztálya lenne berendezendő, mely az alantabb taglalt szükségletek-

hez képest, a nemzetiségi ügyet folytonos evidencia alatt tartva s magának minden mozzanatról, mely a nemzetiség vonalán akár activ, akár passiv, akár ellenséges, akár barátságos irányban felmerülnek, statistikai s más kellő adatokat szerevezve, mint külön kormányzási közeg a nemzetiségi hullámozás oly központja legyen, miszerint az, az oda összefolyó comparatív adatok folytán minden perczen tudomásával birjon anuak, hogy a nemzetiségi ügy az ország minden zugában valódilag hogy áll? halad-e vagy sem? s ha nem, min akad meg?

Ezen osztály adatkép beszerzi mindazokat az intézkedéseket, melyeket a mostani államok régibb s újabb időkben nemzetiségük megalapítására, fejlesztésére s megvédésére nézve megtenni szükségesnek tartottak. És ezen adatok utmutatása szerint a nálunk megindítandó működést szervezi.

Legkönnyebben megy a magyar nemzetiségnek a nép rétegeibe való átjuttatása a véderő útján. Honvédségünknel a törvényesen kimondott hadi nyelv a magyar. Fölösleg mondani, hogy a honvédséghez, mely különben is nemzeti becsületünk egyik főjelvénye, lelkes, és a nemzeti eszmétől áthatott, azt magasan hordó tisztek alkalmaztassanak. A megyék s városok főispánjainak, valamint az ország főurainak, kik vidéken laknak, egyik főfeladatuk legyen, hogy minden társas találkozásnál a tiszteket a ma-

gyar nyelvnek a legénységnyi meghonosítására s terjesztésére serkentsék.

Elfogadva, hogy a honvédség a magyarosítás egyik fő tényezője, azon kell lenni, hogy a honvédujenczok jutalékának jóval nagyobb része a nem magyar községekből s városokból kerüljön ki, miszerint annál több egyén tanulja meg a magyar nyelvet, a közös seregredekbe pedig inkább a magyar legénység soroztassék.

Bámulatos, hogy ez nálunk mily indolentiával kezeltetik. A járási sorozásoknál az, hogy ki hová osztassék, minden gond és figyelem nélkül egy gyakorlati hadnagyra van bízva, ki legfőlegb arra ügyel, hogy az erősebb mellü ujenczok a lovassághoz juszanak; — a többit egész blasirozottsággal rakja ide, vagy oda, a mint neki tetszik. Az ujenczozásnál jelenlevő törzstiszt az alispán-helyettessel társalog, s legfőlegb az orvosokat ellenőrzi, de a beosztás a hadnagy dolga. Így jutnak a tótok a fuhrvezerekhez a csehek és a morvák közé, a németek a tüzérek közé, a többi pedig „gondolom“ szerint úgy osztatik be, a mint épen jó.

Hogy egy, az ujenczozásnál jelenlevő, szemes, kellő utasítással ellátott megyei tisztviselő, a nemzeti ügynek mennyi szolgálatot tehetne, az bővebb fejtegetésre nem szorul.

A mi a seregredekben a legénység tanításának nyelvét illeti, Ő felségének vannak rendeletei, hogy az ezredekben az ügynevezett „Regimentssprache“ cultiváltassék. Vannak ezredek, melyekben a divó

nyelv túlnyomólag a magyar. De vannak oly ezredek is, melyekben a magyar fiú páriaként vegetál, mert ott a cseh, morva, vagy más nemzetiségű ezredes nyelve szerint a nyelv tót, vagy akár mi más inkább, mint magyar. Ezen a bajon segíteni lenne a fő feladatok egyike.

Besoroztatván a magyarul nem tudó ujoncz, született magyar, vagy magyarul már tudó bajtárs mellé adassék, kinek az ujonczot magyarul tanítania kötelessége.

Hogy mikép kellessék nyelvet tanítani, az a pedagogia s a philologia dolga. Ugyhiszem illetékes köreink nyelvészeti tudósai alig tehetnének hazafiasabb, s termékenyebb eredményü dolgot, mintha külön e célra rendszeres, gyakorlati tankönyvet dolgoznának ki. A nemzet hálával fogadná és semmi esetre sem derogálna nekik az ily természetű fáradozás, mert hisz költőnk mondja, hogy:

„Minden munka dicső, ha belőle hazádra derül fény.“

Legyen itt szélesebb vonásokkal csak azon módor vázlata röviden indicálva, mely mellett egy olvasni nem tudó ujoncz a legkönnyebben és a legbiztosabban a nyelv körébe vonatik, s nem bízatik csupán akaratára vagy jókedvére, valjon akar-e tanulni, vagy sem? hanem így fegyelmezve, s bajtársak társaságában — megtanulni kénytelen.

A szakaszvezető altiszt maga elé állítván a legénységet, megmagyarázza, hogy az ember első feladata, testének minden egyes alkatrészeit ismerni, és

megnevezni tudni. Ami magyarban nagyon könnyű, mert az elnevezések többnyire egytagúak. Mint fej, haj, szem, orr, fül, arcz, száj, fog, íny, nyelv s a t. továbbá, mell, hát, has, szőr, bőr, csont, vér, bél, — kéz, láb, térd, ujj s a t. Először taníttatik a fej minden részeivel; utóbb a törzs; végre a végtagok.

A tanító a tanítás műtételét úgy vezeti, hogy a mit meg akar nevezni, azt előbb érintéssel jelzi; s őt utánozva ugyan ezt teszik az ujonczok is. Tehát fejét érinti, és megnevezi „fej“; az ujonczok szinte fejüket érintve, hangosan mondják valamennyien egyszerre „fej“; a tanító a hajához nyúl, és mondja „haj“ az ujonczok hajukhoz nyúlva, mondják „haj“ és a szerint amint a tanító fejének egyéb következő részleteihez nyúl s azokat megnevezi, az ujonczok őt mindenben utánozzák.

Gond legyen rá, hogy az ismétléseknél miudig azon bizonyos sorrend tartassék meg, miszerint az elnevezések megtanulását a mutató, és a kiejtés mechanikai megszokása is könnyítse. A fej részei megnevezésének sorrendjére nézve megjegyzendő, hogy az ujoncz előbb az egytagú részletek megnevezésére taníttassék; a többtagúak megnevezésére, mint homlok, szemöldök, pilla sat. pedig a sor akkor kerüljön, midőn az egytagúakat már megtanulta. Ugyanez követendő a test többi részeire nézve is.

Bevégeztetvén a feljebbvaló jelenlétében tartott lecke, melynél eleinte három-négy megnevezésnél alig kell többet a szokatlan legénységgel megtétetni, az ujoncz egy idősb bajtársának adatik át; ki őt az elő-

adottakban ideje minden ráfordításával gyakorolni köteles, nehogy az a bekövetkezendő leczkéig valamit elfelejtsen.

Miután az ujoncz a három főrésztre osztott test minden egyes részeit megmutatni s megnevezni tudja, mihez folytonos gyakorlat mellett, az ujoncz legnagyobb ügyefogyottsága mellett is, három hét elegendő, jó a ruházat, fegyverzet, s katonai proprietások, mint: fésű, szappany, kefe, borotva, sat. végre a közvetlen lakásbeli környezet, mint: szoba, padlás, ajtó, ablak, ágy sat, megnevezése.

A tiszt jó indulata mellett, gyakorló bajtársának segedelmével az ujoncz, főleg, miután a tanulást százak példája élénkíti, ezen is könnyen átesvén, az egyes részek megnevezései, az érintési módszer folytonos fentartása mellett az első személylyel hozatnak kapcsolatba, mint „az én fejem, az én hajam, az én orrom“ sat. ezután mindenen végig jó a második személy „a te fejed, a te hajad, a te orrod“ s végre a harmadik személy „az ő feje“ sat.

Eközben tanulja meg a hét napjainak, a 12 hónapnak, az év négy szakának, a nap beosztásának, születése helyének, megyéjének, kerületének, a legnevezetesebb égi testeknek, mint nap, hold, csillag, a szem előtt lévő kisebb-nagyobb házi-állatoknak, esz-közöknek sat. elnevezését.

Innen az igékre történik az átmenet, eleinte azon igék vétetvén elő, melyek az ember legkezdetlegesebb tevékenységét jelölik meg, mint enni, inni, aludni, felkelni, jární, ülni, sat. Az igék használatába és fogal-

maiba a szerint vezetvén be az ujoncz, ami volt, van és lesz.

Soha sem kell engedni, hogy a leczkék katonai szabatoságukból legkisebbet is veszítsenek, valamint azt sem, hogy az ujoncz holmi kevert, félmagyar, félnémet kifejezésekre taníttassék, mint puczolni, exercizirozni sat.

Az illető közegek életrealóságától, értelmiségétől s jóindulatú buzgóságától függ természetesen az ujonczok előmenetele, valamint attól, hogy mily értékű gyakorlati rendszer fog e tekintetben alkalmaztatni, s hogy mily mértékben leszünk képesek vele az ujoncz fogékonyságára hatni?

Hogy egy életrealó jó rendszer a dolgon sokat lendíthet, az kétséget sem szenved. És hogy jó rendszer mellett az ujoncz magyarul bizonyosan megtanul, az onnan is meglátszik, hogy most, midőn a nyelv ily tüzetes tanításával senki sem foglalkozik, némely ezrednél a besorozott ujonczok magyarul bámulatosan rövid idő alatt, mintegy önmaguktól tanulnak meg; úgy hogy öröm hallgatni, midőn a két, vagy másfél év előtt besorozott tót vagy német ujoncz szabadosítottván, hozzánk csinos magyarsággal köszönt be.

Ezen rendszer keresztülvitele, csak a legelső kezdeményezésnél akadhat némi nehézségekre, de a második évben, midőn a legénység egyrésze már így vezetett be a magyar nyelv megtanulásába s az ifjabb ujonczok altanítójaként alkalmazható, valószínű csekélység lesz s mintegy önmaga által pousiroztatik.

E modor mellett a besorozott ujoncz az első télen át magyarul már megtanul; s miután csinosabb, szabatosabb s hangzatosabb kifejezésekben tanulja meg a magyar nyelvet, mint ahogy azt otthon a földnépe beszéli, ez lesz az első vehiculum, mely által köznépünk nyelve finomodik, s eddigi esetlenségét elveszti.

De az nem elég, hogy az ujoncz a magyarnyelvet csak passiv megtanulja s helyzeténél fogva mintegy elviselje, hanem különös gondot kell arra fordítani, hogy a magyarnyelvet s nemzetiséget meg is szeresse, s azt ezentuli elemének tekintse.

Erre rendkívüli hatással lesz a dal. Hazai dalegyleteink fenállásuk egyéb czéljaihoz ezen eszmét is hozzáfűzve, a lehető legnagyobb gonddal készítsenek, vagy a meglevőkből válogassák ki a legjobb s legszebb népdalokat. Legyenek ezek egyszerűek, de lelkesítőek s felvillanyozók. A dalt valami szép képlet vagy eszme lengje át, egyszóval czélja legyen. A dallam legyen igazán népies, minden divatkóros cziczomától ment, mint a régi magyar dalok. Készíttessenek számukra hazafiúi dalok, valamint harzi indulók. Ne taníttassék a honvéd oly dalokra, melyek értelme felfogását meghaladja, hanem hasunk szívére egyszerű, de szép dalokkal. Hadd tudjon a honvéd mentül több szerelmi s bordalt is; a társas dalolás sok üres időt kellemesen kitölt, mely a honvédet különben unatkozásra, honvágyra s korhelykedésre vezetné.

Nemzetiségi, illetőleg magyarosítási tekintetből főgondnak kell arra is lenni, hogy mind a honvédszázlóaljok, mind pedig a hazatérő seregredek úgy szállásoltassanak el, miszerint a tót, oláh, német, szerb ajkúak magyar helyekre, a magyarok pedig inkább amazok helyeire jussanak, hogy így a néppeli érintkezés által tanuljanak s tanítsanak.

Nehogy valaki azt mondja, hogy az ily elhelyezési rendszer lehetetlen, mert a mozgósítás, szabadságosítás, az újonczok behívása s a t. a költséget szaporítaná. Igaz, de ez a költségtöbblet az elért célhoz képest oly parányi, hogy figyelmet sem érdemel. Némi szemességgel e téren is sok költség megkiméltethetik, ha t. i. figyelemben tartatván az alkalmasságuknál fogva erre kínálkozó szomszédsági viszonyok, a sopronyi és mosonyi hadjuttalék például Vasba, Zalába, a krassói és temesi pedig Békésbe, Csanádba s a t. szállásoltatik.

Sok tarthatlan álokoskodásnak áldoztattak fel, a katonai elemi nevelőintézetek. Holott a családos honvédtiszt s altiszt itt találhá fel fiai számára a legtermészetesebb neveltetési helyet. Ha a katona látná, hogy a haza, katonái sarjadékának neveltetését is szívéen hordja, a katonáskodáshoz kedv okvetlenül emelkednék. De itt tanulván meg a növendék a valódi katonai magyar műnyelvet is, megszűnnék végre az a gyalázatos jargon, melylyel a kiszolgált, vagy szabadságos katonák füleinket boszantják. Itt valódi magyar katonára tennénk szert, s a magyar katona végre azt az

idegenszerű, kölcsönözött-féle szabását elvesztené. Atalakulásnak indulván azonban egész társadalmi rendszerünk, ezen intézeteknek is a mostani viszonyokhoz mértten akép kellene berendeztetniök, hogy a növendékek katonai, — de technikai nevelést kapván, belőle hadi-vasuti-kar, mozdonyvezetők, pályafelügyelők, távirók, katonai mérnökök, tüzérkari technikusok, aknászok, hidászok, s a t. vállalhassanak, aszerint, amint az egyik intézet erre, a másik amarra rendeztetett be. A legjelescbb növendékek a felsőbb katonai szakintézetekbe lévén előléptetéskép beosztandók.

Abban szenvedünk nagy hiányt, hogy elegendő számú, olcsó s alkalmas elemi néptanítónk nincsen. Azon iskolatanítók, kik a felső vármegyékből kerülnek ki, többnyire a panszláv agitációk eszközei lévén; ezek a nemzeti ügy fejlődésének roppantul ártanak.

Soká fog tartani, míg a rendes kiképzési úton annyi avatott néptanítóra teszünk szert, hogy minden községnek legyen egy, vagy a hol kell több tanítója is.

Itt egy pontot érintek meg, mely ezerféle, de többnyire képzelt akadályba fog ütközni. Képzelem, mennyire fog felette szörnyűködni a pedanteria. De mindegy, én a hívő vagyok, hogy ahol gyorsan kell tenni, ott ne sokat czifrázzuk a dolgot, hanem te-

gyünk, és pedig úgy, ahogy lehet. Ez mindenesetre jobb lesz, a lassú, vagy semmitnemtevésnél.

Nézetem szerint tehát ezen a bajon úgy lehetne segíteni, ha a falusi iskolák olvasó s czélszerű katonai szervezet alá állíttatván, tanítókul derék értelmes altisztek alkalmaztatnának, kik a seregnél kitöltött 3 év után, jövőendő népoktatói pályájukra, az erre felállítandó kerületi intézetekben egy, vagy két évi praeparandiai tanfolyamban részesíttetnének. Ezen néptanítók a gyermekeket a tornászatban, s elemi hadgyakorlatokban is előképeznék; mi által a gyermek zseuge korától óta mintegy familiarizáltatván a katonáskodással, ujonczkori kiképzetése sem reá nézve oly félelmissé, sem pedig a katonai felsőbbiségre nézve oly vesződésessé s fáradságossá nem válnék.

Ezen, kerületenként a népből magából kikerülő, s a nép nyelvét és szokásait ismerő néptanítók az állam által fizettetnének, és polgári fegyelemre nézve a szabadságos katonákkal egyiránt a polgári előljáróságnak lennének alávetve; a tanodai ügyekre nézve a tanfelügyelőtől, az ifjúság katonai kiképzetetésére nézve pedig, a szervezetiesleg meghatározandó katonai hatóságtól függnének, mely a gyermekek katonai előképzetetését ellenörködése alatt tartaná.

Ily szervezet mellett a tanköteles gyermekek iskoláztatása is katonai evidencia alatt tartatnék. Mi a védelmi közügyre nézve kiszámíthatlan hasznúvá válnék, mert a nép ezen rendszerrel megbarátkozván, s katonáiban lassanként saját gyermekeit ismervén fel, nemesak a katonátóli eddigi idegenkedés szünnék meg,

hanem a nép a kényszer üdvös hatását is belátván az alatt örömet hajolna meg.

A katonai tanfelügyelői kört vagy nyugalmazott, vagy nyugalmi alkalmazású tisztek látnák el; kik bizonyos kerülettel bírván, körük teendőire nézve a honvédelmi ministeriummal állanának összeköttetésben.

Ezen intézkedés életbeléptetése a tetteleges szolgálásban álló katonaság ambícióit is tetemesen fokozná, mert az összes nép is bírván már némi katonai ismeretekkel, és pedig nemcsak a férfiak, hanem a gyermekekkel folytonos érintkezés útján a nők is, a nép az activ katonaság irányában követelőbbé válnék, s a katonaság is belátná, hogy a nép várakozásának, s követelményeinek csak emelkedettebb kiképzetés által bír megfelelni.

Képzelem, hogy meennyire csóválja majd a fejét, az oly tisztelt honfitárs, ki csak szélesre taposott utakon szeretvén haladni, vagyis ezekre tán csak szobája ablakából kinézni, — rettenetes conservativságában azt mormogja szakállába: „no hát azt akarják, hogy káplár vagy strázsamester legyen a tanító; no hisz szép tanító lesz is az. Hát a kántorral mit csinálunk? Vagy csak nem akarják tán, hogy a káplár legyen a kántor is?“

Erre röviden csak az a válasz:

Először, hogy igen sok a falu, ahol iskola sincsen, tehát tanító sincs, oda tehát az ily tanító okvetlenül jobb lesz a semminél; mert a gyermekeket, sőt ha kell a felnőtteket is a honvédeknél leírt módon

naponkint egy pár órán át magyarul tanítani, egyelőre ezifra iskola nélkül is lehet.

Másodszor, ezrével van az országban szanaszét az oly tanítók száma, kik magyarul nem is hallanak, nem még hogy tudnának; — ha pedig tudnak is, hozzájuk képest Tallérosy Zebulon valóságos akadémiai tagnak illik be. Ezek — majdmind a maticzák s omladinák proselitái, s lapjaik levelezői. Ezt mi, kik a nép közt lakunk, naponkint látjuk. Átmeneti intézkedésül tehát, vagyis addig, míg rendesen kiképzett magyar néptanítókat kaphatnánk, ezen eleven eszű, ügyes, tapasztalt, emberismerettel bíró altisztek ezerszer többet fognak érni, azon furcsa frátereknél, kik faltörő ostobaságaiknál fogva a népen többet rontanak, mint javítanak.

Csak a praeparandiai tanfolyamnál legyen élelmisség, beható gyakorlati körültekintés, ezen altisztekből százszorta különb tanítókat kapunk, mint sok mostani oláh, vagy tót tanító.

Harmadszor: a kántor, — kántor marad, mint a hogy volt, és megél, mint eddig. A tanítót pedig, ha nincs rá más alap, az állam fizeti.

Feltéve, hogy egyelőre ezer tanítóra van szükség, s kellő utánalátással erre ugyanennyi altisztet megtudunk nyerni, s ez, szálláson kívül, mit a község ad, 300 frt évi fizetéssel dijjaztatik: háromszáz ezer frt költséget igényel. Ha ezer alkalmatlan tanítót kellene is elbocsájtani 100 frt nyugdíjjal, mire száz ezer frt megy fel, és ha négy vagy öt kerületi praeparandia száz ezer forintjával ugyanennyibe ke-

rül évenként: — még ez nem is egy millió! Hisz ezért a czélért, ennyit ha máskép teljességgel lehetetlen lenne, mi magunk virilisek fizetünk ki, adó forint utáni hányaddal, és soha nagyobb örömmel nem fizettünk adót, mint fogjuk fizetni emezt.

De ha ezer tanító nem elég; ha az altisztek alkalmazása nem életrevaló eszme, mert talán a felekezeti szempontokból tehetne valaki ellene kifogást, holott én nem látom be, miért ne lehetne a felekezeti susceptibilitásokat is kielégíteni? ha nem így, hanem máskép kell a dolgon segíteni, ha tehát nem egy, hanem öt—tíz millió kell e célra, meg kell lennie, ha a fél ország értéke utánna megy is; mert ezen az ügyön át kell hatolnunk, ha török, ha szakad! Csak a módját ide, hogy mikép?

Hogy mennyit képes egy nemzet fizetni, ha „muszaj“ ha teljességgel nincs máskép: azt a francziák megmutatták. Pedig minden amit fizettek, egyetlen egy leczke honorariuma volt. És ime most már a hidegebb számítás korszakában, akad elfogulatlan franczia elég, aki úgy találja, hogy ezen annyira üdvös, annyira megbecsülhetlen leczkéért ez még nem is sok.

Mi is a „muszaj“ előtt állunk. Ennél még alig ért minket cathgorikusabb imperatíf, melylyel bajos alkudozni, mert erkölcsileg kötelez; mert becsületünk függ tőle.

Nemzetiségünk fejlesztésének, emelésének ügyében a legelőkelőbb tényezők egyike az egyházi rend.

Hajdanában, midőn a magyar — hős püspökeivel a harcok élén, karddal a kezében védte a keresztet, s a vele járó polgárisulást, — a magyar, de főleg a nemes, született katona lévén, minthogy sangvinicus vérmérsékletét a hadi emótiók változatossága inkább megragadta, mintsem hogy ama hivatásnak szentelte volna magát, melyben a béke, — testvéri szeretet — s lágyabb erkölcsök intelmeit kellett volna hirdetnie; — midőn a béke szelídebb erényeinek bármely koszorújánál is becsesebb volt előtte az, melyen vérgyöngyök ragyogtak: inkább állott püspökének vagy az ország valamely zászlósának hadijelvénye alá, mintsem, hogy az egyházi rendbe való felvétetést szorgalmazta volna, mely katonáskodás alóli mentesítést biztosított. — Azokból pedig, akik felgondolva, hogy az egyházi rendben is int feljök babér, vagy a vértanusági pálma, hajlamaiknál fogva eme pályára léptek, váltak ki azok, kiket, mert eszök szövétnekével, s szívök melegével nemzeti haladásunk s művelődésünk ösvényein előljártak: úttörőként tisztel a hálás utókor.

Nem csoda tehát, hogy midőn az idők mozgalmas viszonyai közt a püspök többet volt a hadi tanácsokban, mint a consistoriumokban, s minden gondját az vette igénybe, hogy banderiumának az utolsó csatában megritkult sorait egészítse ki, — azokat ruházza, s fegyverezze fel, oly idők jártával, midőn az iparoskéz e hazában még oly gyéren volt, — az

egyházi rendbe azon tót diákok is bejutottak, kik a tanárok mellett a collegiumokban s zárdákban a felszolgáló teendőket végezvén, ott az alsóbbrendű kötelességekkel foglalkoztak. Ezen ügyefogyott tót fiúk folytonosan elvonultabb életet élvén, és saját szerű szögleteességük s félszeg inpracticus modoruk miatt, rendszerint a többi vidorabb s szabadabb fejlekedési tantársak czéltáblájává szemeltetvén ki, nem örömetest vegyültek mások társaságába, hanem unalomból is jobban tanultak, mint a többiek; főleg miután a tanárok közvetlensége sem hiányzott. Ezek azután a concursuson jobban tudták a Horatiust, és Cornelius Nepost, mint más szinte concursusra jött magyar fiúk, és miután az idők szerint, melyekben magát e hazában minden latin „hungarus“-nak vallotta, többre becsültetett a Cornelius Nepos tudása, mint a magyar nemzetiség, a professorok s directorok pártfogása folytán papokká nagyjórészt ezek vétettek be. S így lett a tót studiósusból tót káplán, tót plebános, ki csak tót tanítót tűrt meg falujában, — sőt néha tót püspök is. Természetes tehát, hogy ezek utóbb a concursusok alkalmával különös előszeretettel ismét csak az ily magukszörű „nostras“-okat válogatták; és nem csoda, ha ily rendszer mellett nemcsak nemzeti ügyünk nem haladt, s nemcsak azon magyarság veszté el nemzetiségét, mely a háborúk viszontagságai között a kárpátok felé szorult, de az országban is szanaszét számtalan tós gyökeres magyar község eltótosodott.

S így fészkelte meg magát a katolikusok egy

részénél szintűgy, mint az evangélikusoknál a szláv-ságnak azon incarnatioja, mely nemzetiségünk fejlődési menetén azon görösöket és csomókat képezi, melyeket tán csak Gordiusként kell majd megoldanunk.

Hála nemzeti életünk elevenebb felpezsdülésének s honfiúi érzelmü minden felekezetű papságunk hazafiúi buzgalmának, az efféle most már csak kivételesen fordul elő. Miután azonban törekednünk kell, hogy részint a mulasztásokat pótolhassuk, részint pedig azon csorbákat, melyeket nemzeti ügyünkön ejtettek az idők, helyreüthessük: óhajtandó lenne, miszerint a főpásztorok vidéki papjaikat szintűgy, mint a papnöveldeket s néptanítókat éber szemmel kísérvék, s úgy azokra, kik a magyar nemzeti ügytől idegenkednek, a kezökügyében levő minden eszközzel hatni törekedjenek, valamint azokat, kik magyar nemzetiségi irányban, de főleg s különösen a nép magyarosításában buzgalmuk által kiváltak, jutalmazták meg, vagy a kormánynak megkülönböztetés végett terjeszszék fel.

Az emberi szivben sokkal mélyebben gyökeredik az istenségtől — ama megmérhetlen hatalomtől függésnek mintegy ösztönszerű igénye, hogysem bizalommal, tisztelettel s ragaszkodással ne viseltetnék azok iránt, kik neki ezen hatalom igéit, malasztjait, s oltalmát hirdetik.

Ha valaki, tehát a község papja, jegyzője s tanítója tehet magyarosítási irányban megbecsülhetlen hasznot, mert a népet születése óta sírváig kísérvén,

vele az élet legjelentékenyebb mozzanatainál találkozunk, azzal folytonosan érintkeznek, és száz, meg száz az a viszonylati kapocs, melynél fogva a népre hatni hivatva van.

És ha az egyházi rend közmunkásságának bár mely ágai közt van egy, melynek eredményeit a legmelegebb elismeréssel hálálja meg a nemzet: az bizonyosan az, ha nemzetiségi tekintetben a nép élére állván, ez által magát a nemzet minden rétegei előtt népszerűvé teszi.

Nem hagyható itt szó nélkül, hogy eltörleendő lenne ama taksa, mely a névmagyarosítás fejében beszédetik. Nem nagy ugyan e taksa, de tapasztalásból ismeretes, hogy még e csekélység is, mily hátrányára van a nemzeti ügynek. Töröltessék el e taksa és a névmagyarosítások tömegesen fognak bekövetkezni, főleg, ha a papság is ildomosan e célra működik. Egyes esetben örömet befizetne ugyan az ember néhány forintot, hogy kedve teljék benne, miszerint ez, vagy az nevét megmagyarosította. De hogy tömeges névváltoztatások esetében százakat fizessünk, ez nem mindenünnen telik. Pedig kétséget sem szenved, hogy ha a névváltoztatási eljáráson könnyítünk, egy-egy jókedvű ember, vig pohár közt, százával fogja a népet névváltoztatásra téríteni.

Megfoghatatlan, hogy a ministeriumok, de főleg a pénzügyi ministerium, hogy tűrhetik hivatalnokaiknál azt a sok, és majdnem kizárólag idegen hangzású

nevet? Ezen művelt, jámbor, engedékeny hivataluoki közönséggel csak távolról kellene felismertetni, hogy „kellemes“ benyomást teend „oda fen“, ha a nevek magyarosodnak; és jótállást lehetne érte elvállalni, miszerint ezrével pusztul az idegen név.

Nem kelleue ezért a dolognak egész a kiállhatlanságig menni, annyival is inkább, mert vannak idegen elnevezésü családok, melyek neveit bizonyos dicskőr övedzi körül.

Hogy egy — maga idejében, s annak módja és rendje szerint kimondott „muszáj“ mily fordulatot ad az effélé dolgoknak, egy régi példa mutatja. József császár csak ráparancsolt az izraélitákra, hogy vezetékek neveket kell felvenniök; mert addig csak Baruch, Áron, Náthánuak neveztettek, mi a katonai összeírásnál sok zavart okozott. És ime, azoual meglett a Diamant, Rubinstein, Goldberg, Goldstein, Prinz, Fürst, Weiss, Schwartz, Grün, Braun, Adler, Löw, s. a. t. mert akkor németesítési lévén az áramlat, német neveket vettek fel. Most pedig, midőn örömmel constatálhatjuk, hogy mindazok közül, kik e hazába később telepedtek mint mi, magyar szellemben egy osztály sem alakult annyira át, mint izraelita polgártársaink; csak egypár előkelőbbjük figyelmeztetése, lenne szükséges, hogy a nemzetnek jól esnék, ha magyar neveket vennének fel: és magyar áramlat fog beállani. De a taksát el kell törölni.

Már ehez az oláhok sokkal jobban értenek, mint mi. Amiről mi még csak álmodozunk, nálók az már gyönyörűen virágzik. Zarándban például az alispán

perprefect; a szolgabíró pretóre; még a megye sem marad meg, hanem a sokkal hangzatosabb districtulu elnevezés alatt díszeleg. Ha magyareMBER olához megy vőül, a pretore-félék mindjárt megmutatják, hogy mikép kell a Farkasból Lupulut, Baltából Baltesculut, Pappból Papulut csinálni. Nem kell ezeknek se taksa, se hatósági engedély, elvégzik ezek ezt egyszerűen, brevi manu. Magyar beadványokra olá-hul indorsálnak stb.

És miért teszik ezt? mert nekik úgy tetszik, s vége! Gondolnak is ők azzal, hogy a magyar nemzetben e felett feljajdul az egész érzelmi világ. Bánják is ők. De nem is törődnek vele.

Ha tehát ők magok mutatják meg nekünk, hogy ez megy; hogy ez lehet; hogy ez oly egyszerű mint a Columbustojás: miért ne mutatnók meg mi is azoknak az utat ki a „Lupuluk“ közé, kiknek a Farkas nem tetszik. Miért ne mondanánk ki, hogy addig nem tartatik bizottmányi gyűlés, még oly tagokat nem választanak, kik ott magyarul beszélni s minden hatósági ügyet magyarul intézni fognak. Hogy addig majd valami jóra való alispán és szolgabíró fogja kezelni az ügyeket, míg a pretorék magyarul megtanulnak. Ha a Farkasból ily könnyű szerével lehet Lupulu vagy akár mi más, csak Farkas nem, miért ne lehetne elhatározni, hogy 8 nap alatt minden embernek hivatalból vissza kell állítani elkobzott nevét az egész élő nemzedéken keresztül. Miért ne lehetne úgy intézkedni, hogy se Zaránd-

ban, se másutt e hazában effélék többé ne történ-
hessenek?

Ha európai jelentőségű czégek megteszik a nemzetnek azon bókot, hogy ujonnan épített iparpalotáikra magyar feliratot tűznek: miért ne lehetne magyar czégfeliratokat követelni e hazában az egész világtól? Miért ne lehetne kimondani, hogy megbüntettetik minden háztulajdonos, ki házában bármely más, mint magyar, még pedig hibátlanul szerkesztett feliratot tűrni merészel?

Azon netaláni ellenmondásra, hogy mikép talál majd az üzletbe az idegen, ki magyarul olvasni nem tud? egyszerűen oda tesszük válaszul azon vizonti kérdést, hogy hát ama belga, német, angol, magyar és sok más tiszteletre méltó üzletekbe, melyek felett régóta magyar a felirat, hogy talál be? Hát a kún-hegyesi, debreczeni, gyulai vásárokon, hogy igazodik el a keresett czikkek közt az idegen, csupa magyar cég alatt, vagy minden firma nélkül is? A pénz mindég megérti az áru, — az áru pedig a pénz nyelvét, bár mi legyen is az ajtó, vagy a sátor fölé írva.

Mi ezt mind kicsinyeljük. Azt mondjuk reá „Leo non captat muscas“ de nem kicsinylik ők. Nekünk az mindegy, ha egy szláv, vagy más demagog Magyarország meghamisított történelmi tankönyvét adja azon ifju nemzedék kezébe, melytől mi honszeretetet várunk. Mi azzal nem törődünk, ha az ügyvédek magyar királyi birák előtt tótul allegálnak, holott

magyarul jobban tudnak, mint tótul; mert hogy megérthessék egymást, a magyar kifejezéseket zárjel közé teszik; — tehát hátrafelé megyünk, mert azt 48 előtt nem merték volna tenni. Bánjuk is mi, ha egy megye bizottmánya oláhul beszél, ügyeit idegen nyelven kezeli sat. sat.

És a bécsi lapok mégis azt hordogadják fel ellenünk, hogy mi üldözzük az idegenajkúakat, hogy mi a civilisatio, a németség ellen indítunk hadjáratot.

Az a kaszt, melynek kezében e lapok vannak, tudja igen jól, hogy ez nem igaz. Nem akarunk velök e helyen afölött vitatkozni, hogy miért ellenségeink? elég, ha mi érezzük azt, amiért nem szeretnek; s afölötti sajnálkozásunk, hogy ezt nem érzik, ők is, képezi elégtételünket. Azok közé tartoznak ők, kikről Wesselényi Miklós azt mondotta: „Van-nak olyanok, kiknek tetszeni nem kívánok.“

Mi sokkal nyomatékosabb jelekkel bizonyítottuk, s bizonyítjuk folyvást be a német elem iránti rokonszenvünket, sőt tiszteletünket is, semhogy ezen lapok állításai czáfolatra szorulnának. Mi örömet beismerjük, hogy civilisatióink nagy részét a velök közös forrásból meritettük, vagy tőlük vettük át, a mint hogy ők sem estek le civilisáltan az égből, mert őket meg mások civilizálták.

De végre, valamint az egyéneknél, úgy a nemzeteknél is beáll az az idő, midőn ezek magokat nagykorúaknak érzik s többé mentorra nem szorulnak. Egy ideig csak jó indulatú elnézéssel tűnjük a régi mentornak szokásossá vált beavatkozásait, de ha

ez, dolgaink komolyabb berendezésénél nagyon alkalmatlan kezd lenni, s többszöri érthető figyelmeztetés sem használ: a hivatlan Hofmeisternek orra előtt szoktuk becsapni az ajtót.

Nőegyleteink, egyáltalában hölgyeink, minthogy e perczen úgy sincs divatos téma, szinte kezökbe vehetnék a nemzetiségi ügyet. Ha hölgyeink ezt hévvel felkarolnák, az ügy felénél több lenne nyerve.

Nevezetes előny ugyanis, ha mi a fiu gyermekeket, mint jövődő apákat magyarosítjuk meg. De végre is a nép vérébe csak úgy megy át a magyar nemzetiség, ha a leánygyermekek, mint jövődő anyák válnak magyarokká, mert ezer példa mutatja, hogy magyarul tökéletesen jól tudó férfi, tót, vagy oláh nőt vevén feleségül, ennek s neje rokonainak kedveért örökké csak ezek nyelvén társalog, sőt a gyermekeket is csak ezek nyelvén nevelvén, számtalan eset van, hogy született magyar apa gyermekei magyarul egy szót sem tudnak.

Magyar hölgyeink üdvös tevékenysége számára itt nyílnék háládatos tér, ha a nőgyermekek ily irányú iskoláztatását kezökbe véve, ezek buzdítása, egy két kis szalag, kendő, gyöngy, kép, imakönyv által, valamint a szülőknék juttatott némi kedvezmény, mint feles föld, egy pohár bor vagy más talán csekély, de ügyesen alkalmazva nagy horderejű megkülönböztetés, vagy jutalmazás útján, a leánygyermekek magyarosítására hatni kedvök lenne. E célra három-

négy falu hölgyeinek kis egyleteket kellene alakítaniok, — és hogy megalakítsák ezen egyleteket: ezt eredményezni a megyei főispánoknak fő-fő feladata lenne.

Ezen eszme lelkes felkarolása sok üres óráját töltené ki hivalkodásban tengődő, s komolyabb elfoglaltatás hiánya miatt csak a divat s fényűzés után kapkodó, vagy a nők emancipációjáért rajongó hölgyeinknek; s miután minden működésük eredményt mutatna, könnyűszerrel utólérnék azt, hogy bizonyos lélekenelő megnyugvással tekinthetnének magok köré, mert ezen hivatás betöltésének legkisebb részlete által is, a legfontosabb honanyai feladat megoldásán működtek.

A zongorázni tudó hölgyek, mily népszerűséget szerezhethének magoknak a községükbeli nép közt, ha a falu kis leányait vasárnaponkint összehíva, egy pár aszalt szilva, alma, egykét pogácsából álló ozsouna mellett, — vagy akár anélkül is, mert hisz a nép szívesen simul az előkelőbbekhez, csak bizalmat lásson — szép magyar dalokra tanítanak.

Majd minden megyében előfordul, hogy magyar községek közé, egy idegen ajkú, vagy több ilyen közé egy magyar község van beékelve. Itt a nőegyletek a gyermekek cserébe adásának közvetítése által sokat tehetnének; de ha az első kísérlet nem sikerül is, nem kell szokás szerint azonnal elernyedni; hanem százszor kell újra kezdeni, és addig kell a nép fülébe dongani, míg az eszme az agyát megjárja. —

Hosszas, következetes akarat elől végre is bajos ki-
térnie.

Idevágólag megjegyzem, hogy ezen nőegyletek-
nek sok alkalmuk nyílnék, oly nőknek, kik talán a
létezés bizonytalanságaival küzdenek, nőgyermek-
tanítókul alkalmazása által, tisztességes ellátást sze-
rezhetnek. Az mit sem tesz, ha az alkalmazandó nő
pedagógiai tanfolyamot nem végzett is, és nem szak-
avatott tanár; mert itt parlagraól, kezdeményekről lé-
vén szó, oly helyeken, ahol a leánygyermekeket
eddig alig tanította valaki, egyelőre az is elég, ha a
gyermekeket a honvédeknél leírt módon, magyarul
beszélni, dalolni, olvasni, írni és számolni tanítja.

A megyék s városok főispánjaira vár végre
azon feladat, miszerint munkásságuk jobb részét a
haza e nagy s legszentebb ügyének áldozzák; hogy
a kormányukra bizott idegenajkú népet megmagya-
rosítsák.

A megyei főispán ugyanis maga elé vévén
megyéje térképét, s a községek lajstromát, néhány
megbízható lelkes tisztviselője segedelmével minden
egy-egy község felett külön jegyzőkönyvet vesz fel, s
biztos adatokat szerezvén magának a megyéjében
levő minden egyes község nyelvére nézve, — azt
mint tényt feljegyzí, (szinte ily adatokat szerez ma-
gának a község papjára, jegyzőjére, kántorára, taní-
tójára, minden netalán oda telepedett nyugdíjas katona-
tisztre, vagy külföldbeli közlekedési hivatalnokra

nézve, s magát az iránt informáltatja, vajjon ezek a népet nem izgatják-e? Ha igen, — az első kérdés az, hogy meglehet-e őket nyerni, kinek befolyása útján, s mi módon? Ha nem, — mily eszközökkel s módokkal lennének ezen agitatorok eltávolítandók; s ez a kormánynak lenne feljelentendő.

Ezután megtudván, kiknek van a község népére befolyása, ezekből ha nem laknának is a községben kereteket állt fel, s ezekbe a községeket úgy osztja be, mint ezt sok alkalommal tenni szoktuk; t. i. ha lehet egy község három-négy miveltebb, befolyásosabb egyén, vagy ha kell, s másképp nem lehet, több község egy lelkes felügyelő vállalkozására bizassék.

Ezen keretek segedelmével a főispán a megye kiválóbb hölgyeinek támogatása mellett, a női keretek megalkotását eredményezi. Ezen keretek nemzeti-ségi bizottmányok nevét viselik, s a körülményekhez képest járási, vagy kisebb kerületi bizottmánykép munkálkodnak, a főispánnal folytonos érintkezésben vannak, s vele az időszakonként felmerülő teendőkre nézve értekeznek.

A főispán tesz, hat, buzdít folytonosan; — a keretek tagjainak pedig a „becsület“ megvonásának terhe alatt magokat a reájok bizott munkakör teendői alól semmi szín alatt kivonniok nem szabad.

A női kereteknek főgondjuk, minden felhasználható eszközzel, mint hangversenyek, felolvasások, műkedvelőelőadások, és sorsolással összekötött, vagy a nélküli tánczestélyek rendezésével, mentül több

pénzt gyűjteni, miszerint a magyaryelvben előment, vagy csak némi haladást mutató gyermekeket, a körülményekhez mért ajándékkal megjutalmazni lehessen. Senki sem hinné, mily népszerűek lesznek eme keretek; mert ezek semmit sem kérnek a néptől, hanem csakis ajándékoznak a gyermekeknek, kiknek során az út a szülők szívéhez vezet.

Gond legyen arra, miszerint a honvédségből hazakerült, s mennyit annyit magyarul okvetlenül megtanult községbeliek, a magyar nemzetiség érdekébe vonassanak, a keretek által megkülönböztessenek, és ezek útján az ügyszeretet a lakosságban terjesztessék.

Nem lenne czélszerűtlen, ha a keretek a dolgok — ha telik, és lehet — úgy rendeznék be, miszerint a községbeli bíró vagy más alkalmasnak látszó eljáró, minden iskolába járó, s magyarul gagyogó gyermek fejében, felügyeletidj-képen 10—20—30 krajczár évi díjazást kapna. A mi reá nézve váratlan 20—30 forint jövedelmi szaporulatot tevén, az ügynek nem megvetendő emeltyűjévé válhatnék.

Sok elvonultságban élő falusi pap, nyugalmazott s talán saját képzelődése szerint ki nem elégitett hivatalnok, vagy katonatiszt, lassankint csak azért válik panszlávvá, vagy más hasonérdekű agitátorrá, mert műveltségi hiány, szellemi vagy más társadalmi ügyefogyottság, vagy végre roszul értelmezett demokratiai irány miatt, a cotteriákhoz közeledni nem mervén, ellenben pedig valamely panszláv lelkész, cseh vasúti

mérnök, vagy morva állomási főnök, és más ilyesek által cultiváltatván, sőt holmi tót vagy oláh lapokkal ingyen láttatván el, csupa életunottságból az ily panszlavismuszféleket karolja fel, hogy legalább valamivel foglalkozzék, mi monoton életét némileg megtartítja; s a panszlavismus terjesztése által igyekszik elérhetni, minden emberben plus minus lappangó ambícióinak kielégíttetését.

És a közönség hogy viseli magát ily ember irányában? Megtudván, hogy „ez az ember panszláv“ elfordul tőle, s köréből mintegy száműzi. Ez nagy hiba! Mert ennek folytán az olyas, ki a panszlavismus terén, gyakran tán maga sem tudja hogy miért? csak dilettanskodott, megrögzött, dühös ellenévé válik a magyarnak, s a panszlavismust a legkihívóbb szemtelenséggel affchirozza, és ezt azután egész a cynismusig viszi, főleg ha a hazában mászkáló idegen ügynökök által is felismertetvén, subventióban is részesíttetik.

Az oly emberrel egészen ellenkezőleg kell bánni, be kell „fomni“; ehez a magyar urak, főkép hölgyeink, ha akarják, roppantul értenek; s ezt gyakran már be is bizonyították. Fel kell keresni; ki kell vonni elszigeteltségéből; meg kell ebédekre, estélyekre, vadászatokra, szüretekre hívni. És ha megnyerhettük, ilyenből válik, mert „noscit foramina tecti“ a legügyesebb térítő.

Ne mondja senki, hogy „majd bizony! az ördög vesződik vele!“ Mert vesződni kell! sokat, igen sokat kell vesződni. Reugeteg munka vár ránk. Tessék

csak elolvasni a tudományos akadémiánkban a Besse-nyey-centenárium alkalmával elmondott remek beszédeket; és majd gondolkodóba esünk fölötte, hogy ezen ügyet nem szabad sem sokalni, sem kevesleni. Sokalni nem; mert ezt meg kell győznünk, ha még oly óriási lenne is a feladat, mint ahogy valósággal az is. De kevesleni sem; mert ez nagy, — mert ez roppant ügy! Ez nagyobb ügy, mint a honfoglalás; mert néhány havi szerencsés táborozás által országokat lehet hódítani. De hogy a birt földet kellőleg szervezni, miszerint az mindenével együtt velünk pihegjen, lihegjen, gondolkodjék, — nem tréfa; épen mi tárjuk fel legrikítóbb példáját, hogy e földet a honfoglalás óta, melynek épen most készülődünk megülni ezer éves ünnepét, nemzetivé átszajátítani képesek mai nap-ság sem valánk.

Tanuljunk a poroszoktól!

Poroszország mostani nagyságának alapját nem annyira a hatalomtömörítés erélyes politikája, — nem a porosz hadászat annyira dicsőített szabatossága, — s nem végre az iskolamesterek befolyása tette le; mindezen tényezőket csak a felületesség emlegeti, midőn a poroszoknak a többi német törzsek közül való ily óriási kimagasodásáról van szó; mert mindez Poroszország sikereink csak utját egyengeté; — hanem tette ezt egy alapeszme, a porosz nemzetiség alapeszméje, — ezen eszme magasantartása, az az iránti fegyelem, és engedelmesség.

Poroszország hatalomtartói félszázad óta fáradhatatlan gondozással azon törekedtek, hogy minden

állampolgárba, bármily fajú vagy eredetű légyen is az, a különleges porosz érzelmet belejojtsák. Az iskola, hadsereg s a polgári munkásság minden terén azonváltak: hogy az állambhivatás és az államfő tekintélye minden körülmények között folytonosan méltányoltassék. Azonváltak: hogy a közérzület minden kitelhető módon fejlesztessék, és a közös állami kötelekre mindenki hazafiúi büszkeséggel gondoljon. Azon voltak, hogy az államban létező nemesak szláv, hanem még német töredékek is egy különleges porosz néppé gyúrassanak össze. Ami sikerült is, mert a porosz öntudatot egy sajátyszerű, külön nemzeti individualitássá fejlesztették.

Soha sem engedték meg Poroszország hatalomtartói, még a porosz történelem legkedvezőtlenebb fordulatainál sem, hogy a gyávaság vagy a corruptio az államot, vagy az államhatalmat miut olyat gúnyainak tárgyává merje tenni; és — az állam jelentősége elleni becsmérő kritikának még akkor is eleje vétetett, midőn a közeléületlenség innen elég tápot meríthetett volna.

Itt az ideje, hogy komolyan fogjunk hozzá. Ne törődjünk az ellenségeink zsoldjában álló szláv, vagy bárminemű más journalistika denunciációival, insinuatíóival, és epéskedéseivel. Ezt, valamint az őket fizető érdekeket megnyernünk, kibékítenünk, kicodifikálnunk anélkül sem lehet. Mi ezeket még akkor sem fogjuk kielégíteni, ha egyebet sem teszünk, mint-hogy folytonosan csak bocsánatot kérünk hogy létezni bátorkodunk. Az általunk nyújtható bár-

mily messze terjedő concessiók, és az általok titkon vagy nyíltan postulált Dacoromania és Szlávia közt oly roppant ür van, hogy mi azt a leggyöngédebb, legérzelgőbb testvériségi contestatiókkal sem fogjuk áthidalhatni. Ezzel az eddig tanustott álszeméremmel, azzal a helytelenül alkalmazott öngyilkos liberalismussal, melylyel csak magunknak ártunk, a nélkül, hogy őket kielégítenénk, úgy sem értünk el egyebet, minthogy ők, — az alatt, míg a legnagyobb perfidiával, ha kell nagylelkűségünkre is kopogtatnak, — titokban élheterlenségünket gúnyolják, hogy általok annyira imponáltatunk magunknak, miszerint már nyíltan kimondani sem merjük, hanem csak úgy csürjük csavarjuk, hogy ez az ország tulajdonképen magyar.

A magyart, ha vérében nem feküdnék is, ezer éves történelme edzette liberálissá, ki valahányszor annak esete állott be, mindig azon jelszóval „noblesse oblige“ ment a liberalismus tűzpróbáján keresztül, s abból aranytisztán került ki. A világ mondja, nem mi, hogy lovagias nemzet vagyunk. Nekünk valásunk lévén a lovagiasság, annak szabványait örömmel gyakoroljuk anélkül, hogy ez önmegtagadásunkba kerülne, s nem dicsekszünk vele, mert hisz vallásával senki sem dicsekszik. De a liberalismus és lovagiaság — s annak elviselése, hogy rajtunk egy nyomorult clique, mely már diadalkarokat zengedez, kénye kedve szerint próbálgathassa, hogy meddig terjed békétürésünk? — kétféle dolog!

Nagyok az indokok, melyek minket annak fel-

ismerésére készítetnek, hogy eddigi indolens védelmi inertiónkkal semmire sem megyünk. El nem kell felejtenünk, hogy ez az úgynevezett idegen nemzetiségi mozgalom, nem a nép életéből merült fel, hanem mesterkélt valami; mi a Machiavelltól öröklött „divide et impera“-féle elv kifolyásaként a 48 előtti osztrák kormány, utóbb Bach, s a nemzetiségek fáradhatatlan kutatója s kifogyhatatlan felfedezője Stadion, és a bécsi centralistikus irodalom által huszított a nyakunkra.

A bécsiek persze az ötvenes évek édes mámorában azt gondolták, hogy az általuk oly pazarul pengetett „Gleichberechtigung aller Nationalitäten“ hullámváza, őket, a souverain németeket, nem is érintheti; holott most keservesen tapasztalják, hogy ez a tréfa egész a „lenni, vagy nem lenni“ kérdéseig forrt a torkukra; úgyannyira, hogy gyávaságukban már a régi zászló alóli desertióról fantáziroznak; és az „einiges, starkes, freies Österreich“-al, melyet hajdanában annyiszor vertek fejünkhez, ha az ő eszük szerint mennének a dolgok, hamar elbánnának. Nekünk azonban bár mit tegyenek is a bécsiek, nem az a sorunk, hogy mi nekik tanácsokat osztogassunk, sem az, hogy mi a soi disant nemzetiségeknek, a nélkül sem létesíthető úgynevezett pacificatiójával veszdődjünk, hanem az ellenaknázás, erélyes, megfeszített, folytonos, semmit nagyinak, semmit kicsinynek nem tekintő, minden személyes és anyagi áldozatra kész, eszélyes önfentartási törekvés a feladatunk.

Soknak kell azon tömör hatalom előtt meghajolnia, ha 20—30 jóra való főispán egyenes feladatául tűzi ki ezen ügy keresztülvitelét, s a főispánokat minden megyében 30—40 lelkes hölgy, s ugyanannyi tette kész lelkes, intelligens férfiú gyámolítja. Ha a dolgot az iskola és honvédség útján szoríthatjuk, ha ezen ügybe az egyházi rend nagyja apraja hazafiúi buzgalommal belenyúl. Az idegen ajkú agitatorokat nullificálnunk annál könnyebb lesz, mentül bizonyosabb, hogy azok ezidőszerint ama körök gyámolítására sem számíthatnak többé, melyek őket 48 előtt s után gyászos tevékenységük kifejtésére ébresztették, miután senki sem örülne jobban, mint épen e körök, ha azokat az elemeket, melyeket oly ledéren idéztek fel, valami szerrel odvaikba visszaterelhetnék.

De visszaterelhetők-e?

Egyesített erővel, komoly törekvéssel igen! — Ezen mozgalomnak még nem volt ideje átmennie nemzedékeken keresztül dédapákról unokákra. Még annyira új, hogy köztünk él a megvásárolt faiseurök nagy része. Ismerjük őket, tudjuk, hogy nem saját teremtő eszméjüknek, hanem az őket akkoriban ellenünk botorul támogató befolyásoknak köszönhetik nem annyira sikereiket, mint ama port, melyet eddig is felkavartak.

Visszaterelhetők; mert — ismétlem — nem a nép életét feltétlelező szükségletből merült fel önként, hanem néhány servilis egyén machinatiói folytán meszterkélten készült az az egész, s csupán csak az ele-

mek felületén lebegő, úgynevezett „nemzetiségi“ mozgalom, mert a nép mindenütt békét akar, csendet óhajt, s a magyarral, ki soha sem bántja, s vele mindig testvérileg érintkezik, rokonszenvez.

Ha különben sem tudnók, láttuk ezt Bach idejében, midőn a bőrűnkre szabott „Gleichberechtigung“ satrapái, hatalmuk egész teljében faluról falura jártak avégből, hogy miután az a „fluchwürdiger ungarischer Zwang“ hála Istennek megszűnt; most az idegenajkiúk kényük kedvük szerint nyilatkoztassák ki, hogy gyermekeiket mily nyelven óhajtják taníttatni? — jóra való becsületes tótjaink lelkük egyszerűségében azt mondották az esernyős és sárczipős megyefőnököknek „hogya már lelkiösméretük szerint választhatnak, hát hogya bizony mégis csak legjobb lenne, ha a gyermekek magyarul tanulnának, mert hisz tótul ugy is tudnak.“

A civilisator erre persze furiába jött, s ő sokkal jobban tudván, hogya Magyarországbán a tótoknak mi úton kellessék boldogulniok, kiadta az ukaszt, hogya itt tót lesz az iskola.

De a magyar nyelv megtanulásának szükségét népünk különben is annyira érzi, annyira belátja, hogya ha az a maga nyugalmában meghagyatva, s fel nem izgattatva, általános szavazat útján ma kérdeztetik meg, hogya óhajt-e oly intézkedéseket, miszerint gyermekei a magyar nyelvet is megtanulhassák? egy roppant túlsúlyú igen lesz a felelet.

Az egészen más lenne, ha mi netalán a Duna-fejedelemségekkel, vagy Szerbiával valami szövetségi

vagy más eféle természeti politikai összeköttetésben állva, ezeket akarnók megmagyarosítani, mert ezeknek tőlünk független, általunk tisztelt s minden fejlődési törekvésekben a legmelegebb rokonszenvvel kísért, országuk, kormányuk, kormányzati s hadászati nyelvek lévén, ott természetesen a méltatlankodás legnagyobb resensusat szülné minden eféle kísérlet. És méltán! De azt mégis csak bajos lenne tarthatólag okadatolni, hogy mi tarthatja a haza törvényhozását attól vissza, miszerint megmerje követelni, hogy az e hon határain belől, egy fejedelem, egy törvény, egy védelem alatt álló, s bármi káprázatokkal ámítsák is a nemzetiségi maquignonok, — csak egy sorsot reménylhető polgárok, a közhaza diplomatikai nyelvét az iskolákban taníttatni legyenek kötelesek?

Nevezzék magokat a bármily rangú és rendü primipilusok bármiknek is, nem egyebek ők, mint Magyarországnak magyarul nem tudó, — vagy magok és a közhaza hátrányára tudni nem akaró lakosai, kiknek abból, hogy magyarul nem tudnak, észszerűleg nem exurgálhat oly joguk, miszerint azzal a magyarul tudóknak nyakukra ülhessenek, mert ő rájuk csakis kötelesség vár — magyarul megtanulni!

Ha ezt kimondjuk, lesz füst elég, — itt ott talán láng is. Ezt el kell ojtanunk akár mivel.

De lesz az első férfias érthető szóra meghunyászkodás is elég. Számtalan lesz az oly nemmagyarajkú, de elfogulatlan érzelmű honfi, ki alig várja,

hogy az agitátorok nyomása s terrorizmusa alól fel-
szabadulva. velünk együtt a haza békés haladását
fejlődni s felvirulni lássa.

A társaságban élő emberiségnek az a sajátsze-
rűsége, hogy mindég csak egyesek börtönekednek; a
tömegek soha. Ha ezen egyeseknek sikerül is néha
nagyobb mérvű erjedésbe hozni a tömegeket, ez soha
sem tartós, mert nem az izgatottság a természetes
állapot, hanem a nyugalom; s mert sokkal közvetle-
nebbek az élet gondjai, melyek ezerféle alakban lép-
nek a tömeg elé, mintsem hogy egyesek még oly cifra
phantasmagoriainak kedvéért is, tartósan dülakodjék.

A tömegek magok, nem hogy zavarok után vágy-
nának, de azokat, inertiajukban — még saját boldogsá-
guk, jóllétük felvirágoztatására is, folytonosan ösztö-
nözni, vezetni, sőt gyakran kényszeríteni kell. Mert a
tömeg közvetlen kényelme utáni vágyában inkább
szeret megélni könnyű szerével, s így a munkának
csak elmellőzhetlen körére szorítkozik, mintsem hogy
bármily adományok után agyarkodnék, ha ezek hosz-
szas, kitartó munkával érthetnek csak el s az a
„devise“-ük: dona dii laboribus vendunt. Példa erre
számtalan falu, mely mindig egyforma marad, ezek
felett nyomtalanul vonultak el a civilisatio századai.

Önmaguktól a tömegek még a dicsőség koszo-
ruját sem teszik a fejökre. Ezt a koszorút csak
egyes géniek fonják a nép halántékai köré, kik a
tömegekkel maneuvirozni tudnak. De hogy dicsőség
áradjon a mozgalmából a népre, mely csak siker
esetén jut pályabérül: ehez Prometheusok kellene, kik

méltán mondhatják magukról, hogy: est Deus in nobis, mert az istenség egy szikráját elsajátítaniok sikerült.

A Prometheusok azonban nem mindennapi tüne-
mények. Azért, hogy valaki a lapokba dissidens cik-
keket tud írni, bármit képzeljen is magáról, még
nem Prometheus. Azoknak pedig, kik csupa fészke-
lődési viszketegből a Prometheusok szerepében szok-
tak dilettanszkodni, lásd: „rakoviczai lázadás“ — nem
siker és dicsőség, hanem sokkal prózaibb valami esik
jutalékuul t. i. gyalázatos bukás.

Hogy a tömegek méltatlankodása, felforgatások-
ban is explodál, ha izgatóiknak a hatalmat kezökbe
keríteni sikerül, annak elég esetét tudjuk. De azt is
tudjuk, hogy consequens, magát semmiben soha meg
nem czáfoló, és láthatólag épen úgy, mint meg-
foghatólag erős akarattal szemközt, mely morális
belbecsre támaszkodik, a még úgy felzaklatott ár is
medrébe tér, s a fait accompli-k hatalma előtt a
még oly vad tömeg is előbbutóbb meghajol.

Ha a tömegek szobatudósai, kik államalkotások-
kal még nem igen próbálkoztak, s azt képzelik, hogy
mily szép lenne, ha mi az országon az ő theoretikus
káprázataik szerint szépen kedélyesen megosztoznánk,
határozott eljárásunk ellenben kigyótbékát kiáltanak,
s a brutális hatalom ellen pauaszolkodnak: — ne
felejtjük el, hogy ezen urak szemében, kik privát pas-
sióból, egymás mulattatására írják az új népjogi co-
dexeket, minden sérelem, mihelyt nem az ő eszköz
szerint mennek a dolgok; és minden brutális, mi-
helyt hatalom. Mert ez nem tréfál, nem kedélyeske-

dik, hanem vaskesztyűs kézzel hajtja meg azt, a mi ellene felágaskodik. Ha pedig nem ért hozzá, hatalom lenni, sorsát megérdemlette.

Csak igazságos és méltányos legyen ezen hatalom, s mindég fényes maradjon a vaskesztyű, úgy hogy a gyanúsítás párája se ejthessen rajta homályt, és a nép érezze, hogy azok előtt, kik a nemzeti becsület illetékes birái, nincs érte mit pirulnia, — tisztelni fogja. És annál nagyobb mértékben, mentül inkább kivindicálja magának a tiszteletet.

Ha a tömegek háborognak, ez többnyire afölötti méltatlankodásukból ered, ha azt veszik észre, hogy vagyonukkal történik illetéktelen sáfárkodás.

De ha a nép vagyonát maga kezeli, hogy pedig illetékesen kezeltessék az erre megbizottak által, az államhatalom felügyel; és arra, hogy legyen mit kezelnie, sőt a vagyon kezelésközben gyarapodjék is ne pedig fogyjon, atyai gondozással ügyel fel, s a sáfárokat a nép előtt utolsó fillérig be is számoltatja: — a nép a törvényes államhatalom ellen csak azért, mert ez neki alkalmat nyújt, miszerint az államfő és az állam nyelvét a közérdekek tekintetéből megtanulja, fellázadni nem szokott.

Ha a tömegtől azt kérdik, „tömeg, miért nem módosulsz így, vagy amúgy?“ azt feleli „fac me talem, talis ero!“

Ezen öt szóban több a kormányzási philosophia, mint ezer csillogó phrázisban. Igen, de ezen öt szónak elseje a „fac“ és utolsója az „ero.“

A „fac“ körüli törekvések által szereztetik a be-

folyás „influxus influxu paratur“ s a befolyással öregbedik a tekintély.

Attól tehát, hogy népfelkelések insceniroztathatnának a magyar nyelv következetes mindent átkaroló keresztülvitele miatt, ha az izgatókra kellő gond lesz, nincs mit tartanunk. A nép erre különben is már el van készülve, nagyobbbrészt várja. — Egyrésze örülni fog hogy tisztult a helyzet, nyugodtan dolgai után láthat, s minden esetre megtisztelőbbnek fogja magára nézve tartani, hogy az államhatalomnak engedelmessédjék, mintsem hogy egyes tekintélybitorlók terrorismusa alatt görnyedezzen; más része pedig egyszerűen belenyugszik.

Hogy a prágai, ujvidéki, thuróc-szentmártoni, bécsi és más mindenféle rokonérdekű phraseologia, miuket eszeveszett dühének obligált terményeivel fog megtisztelni, az semmit sem tesz. Nem fogjuk többé mint eddig szemeinket szemérmesen lesütni, ha minket azzal támadnak meg, hogy „Ime, ti tehát magyarosítani, mertek!“ hanem nyiltan, s határozottan, minden mentegetődzés, vagy commentár nélkül kimondjuk, hogy „igen!“

Ha az üzelmeikben fenyegetett izgatók s a bécsi panszláv lapok féktelen dühe ordítva jó majd felénk, mint a medve midőn kölykeit szedték el, — nyugodtan azt mondjuk, hogy „alios ego vídi ventos, alias perspexi animo procellas, aliis tempestatibus non cessi!“ Hisz eddig minden az izgatók kénye kedve szerint ment; senki sem állotta útjokat; garázdálkodtak, impertinenskedtek amint nekik éppen tetszett. S tartal-

maznak e lapjaik egyebet, midőn rólunk írnak, gyalázásnál? S nem kínálják-e a szlávajt ellenünk fűnek fának brávoul?

Ha tajtékozó szájjal, majd azzal fenyegetődznek, hogy majd így lesz, majd úgy lesz, ha majd a keleti törzsek fegyverhez nyúlnak; — legyünk nyugodtan, hogy ők csak épen úgy fognak a karni orozva ránk rohanni, ha egész a Dacoromaniáig vagy Szláviáig abdicálunk is, mintha férfias méltósággal védjük meg jogainkat.

Államunk hatalomtartóinak egyébbiránt lesz annyi bölcsesége, hogy a nemzet oly állást foglaljon el a keleti kérdéssel szemközt, miszerint mi önmagunkkal, és a világ velünk meg legyen elégedve.

De addig is, bármily esélyek felmerülése végett, adjunk a nemzetnek oly alapot, hogy érdemesnek lássa, ezt lelkesülten védelmezni.

S kezdjük ezt azon, hogy kimondjuk: miszerint azok, kik az ország népét az obscurantismus és szolgaiság érdekében nemzetiségi foszlányokra tépni, s az ország alapjait ingatni törekednek, bármily elnevezéseket adjanak is magoknak, s bármily rend vagy rang burokja takarja őket, nem egyebek, mint dissidens alattvalói azon legfelsőbb Úrnak, kit nagy költőnk lelke áradozásának legfőbb magaslatán, midőn mindent ki akart mondani, azzal tisztelt meg: hogy a „legelső magyarnak“ mondotta.

Bármikép irták is meg rólunk Palaczkiék a gyász hírlét, egyről megfejtkeztek: hogy a magyar már nem áll többé árván.

Már ketten vagyunk. — a nemzet, s a fejlődési pár!

Elfelejték, hogy mióta a legelső magyar asszony ajkairól gyöngyöznek le a magyar hangok, új lángok gyúltak a nemzet lelkesedésének oltárán; és hogy ez ki ne aludjék, elég nagy királynénk nevére gondolnunk, mely a nemzet hálájában élni fog, míg az idők tartanak.

Voltak a magyarnak nagy királyjai, kiknek nevei vagy a nemzet dicsőségének sugarait képezik, vagy nagy gyászának lobogóin lengenek. De mostani királyunk az, ki alatt újra feltámadt a haza neve, folyóvá, elfogadottá lett a világ hatalmainak forumán. Mostani királynénk az, ki a nemzet nyelvét a királyi udvar köreiben századok óta először tette elfogadottá, s így a magyar ezen uralkodó pár alatt vallhatja magát ismét büszkén, a fogalom egész teljességében nemzetté.

Nem lennének méltók e nagy kezdeményezéshez, ha ki nem mondanók, hogy a magyar korona minden alattvalója csak önmagát tiszteli meg, ha a fejlődési pár nyelvét megtanulja.

Mondjuk ezt ki, s a nemzet lelkesülni fog, mert erkölcsi alapjait maga alatt szilárdulni érzendi.

Aki a nemzetet lelkesíteni fogja tudni, azé lesz a haza.

Lelkesíteni pedig csak az fogja, aki a nemzet előtt annak méltóságát proclamálja és inaugurálja.

De nem holmi toldozott, foltozott fügefalevelekkel, melyek mögé a szemérmes ügyefogyottság rejtő-

zik. Hanem a nemzet mostani hangulatához mért férfias szóval és tettel; egész tettel, tisztán és félreérthetlennül.

Reform! Reform! ezt kiáltja a nemzet, mint midőn hajdanában a nép „panem et circenses“-t kiáltott.

Mondjuk ezt ki, és megvan a reform jelszava, mely a két csatarendbe állított nemzet minden sorain átrezeg.

Ha a nemzet ugyanazon lobogó alatt, több árnyalatú, de két nagy pártba sorakozva küzdött újabb alakulásának színterén, s e küzdelem egy helyzetet teremtett, melyet a nemzet alapul fogadott el: a haza mind a két pártnak köszönettel tartozik, mert mind a kettő honfiúi kötelességet teljesített. De ha úgy látja e két párt, hogy itt az ideje, miszerint a kegyelet pantheonjába helyezve a régi zászlókat, a nemzet alkotó, fejlesztő s fentartó erői, egy, de új zászló alatt egyesüljenek, melyen egy oly jelszó lengjen, mely eddig egy párté sem volt: vegye hát fel e jelszót, mely alá sorakozni nem szolgál kisebbitésül a két edzett had veterán gárdájának sem.

Nem egyes ember találmánya, vagy ötlete e jelszó. Százezerek ajakán lebeg ez. A nemzet aspirációiban régóta él s ha kimondatik, csak a nemzet akaratának nyilvánulása létesül.

Igen; a nemzeti reform, az a varázsszó, mely a nemzet minden töredékét egyesíteni fogja, mert itt nem vonhat közénk válaszfalat a vélemények árnyalatainak különbsége. Nem zsibbaszthatja meg legjobb szándékainkat a centrifugál törekvés; itt csak verseny

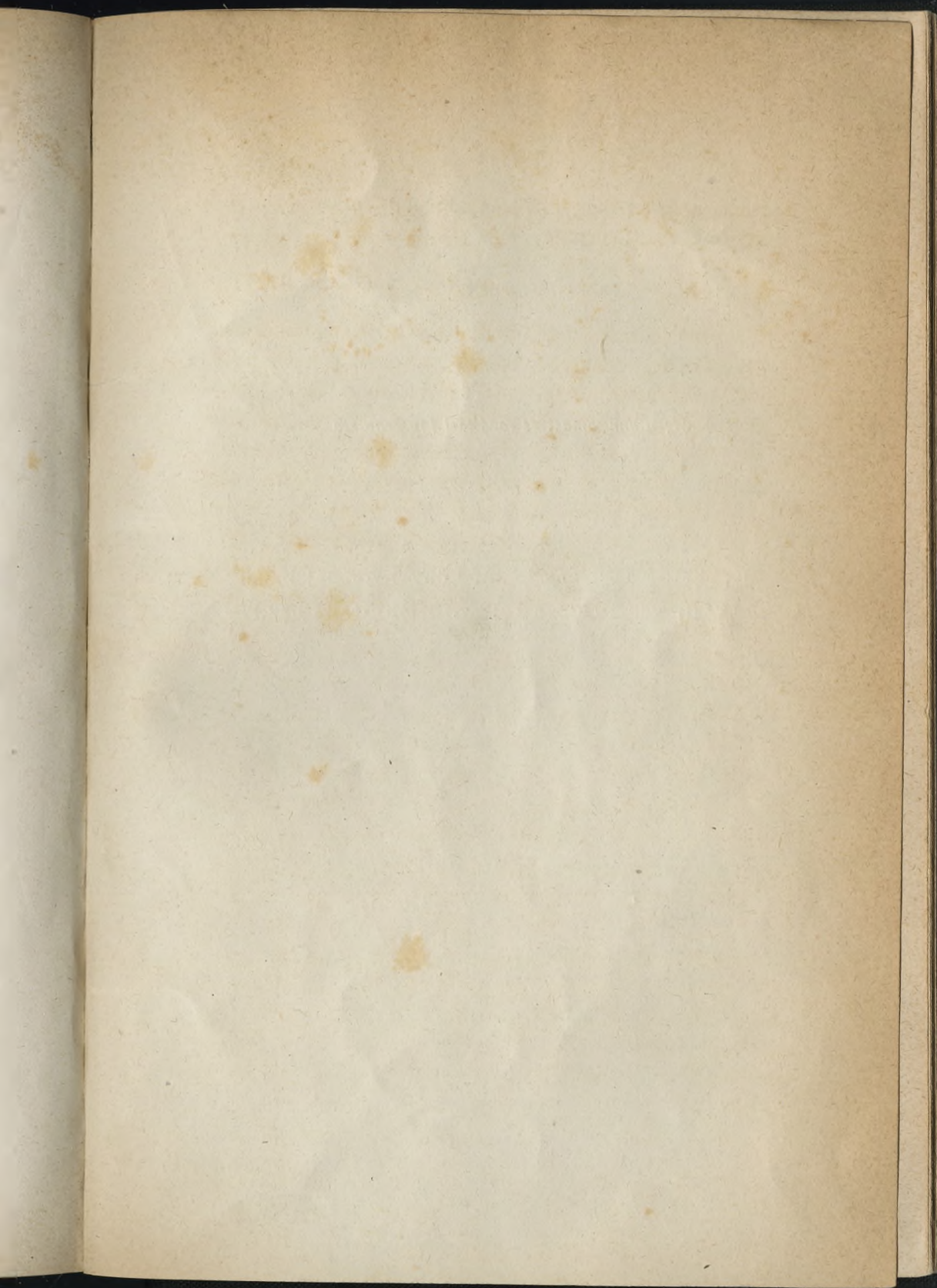
lehet, a felett, hogy ki tesz többet? Verseny, melyre költőnk azzal buzdít:

„Kelj pályára magyar, s fog kelni körülöd az élet!”

Szervezzük munkánkat, osszuk be magunkat ama három nagy osztályba, melybe a munka azon becslés szerint sorakozik, mit az magának a közméltánylásban kiérdemelt: a szükséges, a hasznos és szép osztályaiba, kiki ereje, tehetsége és hivatása szerint. Lássanak a szükséges munkához, kik magukban erőt; a hasznoshoz, kik tehetséget; és a széphez, kik hivatást éreznek. Legyen jelszavunk:

„Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül!”

DR. BALLAGI GÉZA.

Az utdnyomási és fordítási jog fentartatik.

Kapható Rudnyánszky A. könyvnyomdájában,
(Pest, váczi-utcza 14. sz. Szentkirályi ház.)

Ára 60 kr.

